



# SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 36  
11/2022  
4. jún 2022

Cena 0,80 €

Ludo Stur

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845



VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

## SLOVO O SLOVENSKU

Poslanec OĽaNO György Gyimesi a nezaradený poslanec Tomáš Taraba predložili do parlamentu návrh zákona o zákaze vyvesovať na verejné budovy symboly hnutí či komunit propagujúcich akýkoľvek druh sexuálnej orientácie. Reagujú na trend, pri ktorom niektoré verejné inštitúcie verejne podporujú niektoré ideológie. „Týmto konaním nielen porušujú Ústavu SR, ale, navyše, významne polarizujú spoločnosť,“ uviedli poslanci v dôvodovej správe. U nezaradeného poslanca je takáto aktivita príznačná. Potrebuje propagovať stranu Život – národná strana, ktorú založil počas výkonu svojho mandátu v zákonodarnom zbore.

No takáto iniciatíva koaličného poslanca je pre ostatok koalície šok. Je známe, že viaceré politické kroky poslanca Gyimesiho obsahovali v sebe náznaky politickej šokovej terapie. Dávnejšie „vytočil“ ministra zahraničných vecí Ivana Korčoka, nominanta SaS. Minulý rok v apríli absolvoval zahraničnú cestu do Maďarska s ministrom financií Igorom Matovičom bez účasti slovenských diplomatov v Maďarsku, čo je vcelku neštandardné. Pred mesiacom v parlamente ako prislúšník maďarskej menšiny obhajoval zvýšenie dotácie pre Maticu slovenskú o 150 tisíc eur, čo napokon aj poslanci podporili. Jeho stranícky kolega Andrej Stančík návrh proti dňovým zástavam považuje v rozpore s koalíčnou zmluvou a žiada vyvodiť voči nemu zodpovednosť. Je to vraj prvoplánové a nechutné vytýkanie politických bodov na homofóbbii a predsudkoch. „Ukázali ste sa ako právní amatéri, ktorí pišu protiústavné a zákerné návrhy zákonov,“ komentoval túto aktivitu poslanec Za ľudí Juraj Šeliga.

Verejné budovy nepatria len ministrom, predsedovi či riaditeľovi, ktorí v nich dočasne sídlia. Patria všetkým daňovým poplatníkom, nám voličom. Preto nie je namieste, aby vyvesovaním zástav akýchkoľvek ideológií tak prezentovali náklonnosť k jednej vybranej. Nehovoriac o takej, ktorá polarizuje spoločnosť. Predkladatelia vedia, čo robia. Väčšina slovenských voličov má v otázke podpory LGBTI jasno. Juraj Šeliga či Andrej Stančík v politike najskôr skončili. György Gyimesi s Tomášom Tarabom bojujú o svoju politickú budúcnosť a výhľadky nemajú zlé.

Maroš Smolec,  
šéfredaktor SNN

## PRVÝ POLITICKÝ PROGRAM SLOVÁKOV



Foto: DMS Liptovský Mikuláš

Slovensko preslávili zlatonosné rudy

str. 5

Vzbura na reprezentatívnej scéne

str. 6

Matica na vedeckom fóre v Prahe

str. 12

TRI OTÁZKY PRE: doc. PaedDr. Jozefa BOŽIKA, PhD., primátora mesta Partizánske

## Ministerstvo financií likviduje samosprávy



• **Národná rada SR schválila protiinflačnú pomoc z dielne Ministerstva financií SR. Opatrenia v rámci návrhu zákona o financovaní voľného času dieťaťa zahŕňajú šesťdesiat eur mesačne na voľnočasové aktivity detí, zvýšenie sumy daňového bonusu a prídavku na dieťa. Ako operatívne upravujete ekonomiku mesta, keď jej dajú „dostatočne zabrat“ pandémia? Čo na to mestský rozpočet?**

Mestský rozpočet trpí, lenže doteraz bola tá situácia relatívne zvládnuteľná. Zachovali sme všetky činnosti, služby aj dotačné schémy, dokonca aj participatívny komunitný rozpočet, zabezpečili sme tiež zdroje vlastné, úverové i európske na inves-

tičné aktivity aj v tomto roku. Oveľa väčším problémom sú opatrenia schválené z iniciatívy ministra financií, ktoré do značnej miery samosprávu likvidujú.

• **Spolu so ZMOS-om a s Úniou miest a obcí Slovenska máte pred úradom vlajku mesta Partizánske na pol žrde, ide iba o gesto spolupatričnosti k stavovským organizáciám alebo naozaj vážne varovanie pre štát?**

Zástavy na pol žrde sú signálom smútku nad správaním štátu voči samospráve a jej občanom. Pretože nezodpovedná politika ministra financií vo vzťahu k samosprávam povedie k dvom cestám. Prvá bude znamenať

radikálne obmedzenie športu, kultúry, verejných služieb, verejného osvetlenia a podobne. Alebo bude musieť ísť samospráva cestou radikálneho zvýšenia dane z nehnuteľností a poplatkov za materské školy a školské kluby detí.

• **Akú podobu by mal reálny štrajk samospráv, ako by sa to dotklo ich života?**

Nateraz si nedovoliť nič konkretizovať, pretože momentálne prebiehajú rokovania na úrovni ZMOS-u a Únie miest o tom, ako budeme ďalej postupovať proti opatreniam, ktoré likvidujú samosprávu.

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK

NEOGRAFIA  
www.neografia.sk

R - 2022011

ISSN 0862-8823  
9 770862 882007

V SNN 12/2022  
SI PREČITATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 12 vyjde s dátumom 18. jún 2022  
■ Vysídlenie Slovákov sprevádzali násilností, straty majetku a neraz aj vraždy  
■ Tajomné obrady na náhorných planinách a v priepastiach Slovenského krasu



## Politický cirkus v parlamente prekročil všetky predstaviteľné medze

# Moc nerešpektuje demokratické pravidlá

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

„Zobrať deťom ich prídavky, daňové bonusy či krúžkovne si skorumpovaný Fico či Pellegrini nikdy netrúfajú. Ani voči sociálnemu citeniu imúnny Riško. Áno, bolo to rýchle, bez zbytočných diskusií ... tak trochu bágrom. Pardón. Prečo? Inak by sa to nikdy nepodarilo.“ Napísal doslova a bez nášho redakčného zásahu na tému novej „rodinnej“ legislatívy druhý deň ráno po jej odhlasovaní na sociálnej sieti minister financií a tieňový predseda vlády Igor Matovič.

Poslanci parlamentu presunuli hlasovanie o zdanení mimoriadnych príjmov z ruskej ropy. Rafinéria Slovnaft by mala podľa návrhu zákona o dani z výhody získanej v dôsledku osobitnej situácie na trhu s ropou platiť mimoriadnu daň z cenovej výhody, ktorú jej prináša spracovanie ruskej ropy.

### LEX UKRAJINA

Starostlivosť o deti aj odídenčov so zdravotným postihnutím by mal podporiť tzv. Lex Ukrajina 3. Návrh zákona z dielne Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR o niektorých opatreniach v sociálnej oblasti v súvislosti so situáciou na Ukrajine schválila Národná rada SR hlasmi 105 zo 119 prítomných poslancov. Plénum o právnej norme rokovalo v tzv. zrýchlenom režime. Ide o riešenia problematických oblastí, ktoré sa usadením utečencov na území Slovenska vyskytli a nedali sa predvídať. Rezort práce preto prináša riešenia, ako poskytnúť ďalšiu pomoc. Postavenie ľudí so zdravotným postihnutím z Ukrajiny v SR sa podľa ministerstva práce zlepší tým, že získajú možnosť užívať vrátené kompenzačné pomôcky.

### MINISTROV BAGER

Suma daňového bonusu sa zvýši. Zabezpečí sa tak vyšší čistý disponibilný príjem v domácnostiach s deťmi, kde pracuje aspoň jeden z rodičov. Zároveň sa zvýši prídavok na dieťa. Cieľom je najmä zmiernenie dosahov aktuálneho zdražovania. Počíta s tým návrh zákona o financovaní voľného



času dieťaťa z dielne Ministerstva financií SR, ktorý schválilo plénum Národnej rady SR. O právnej norme parlament rokoval v tzv. zrýchlenom režime. Od júla tohto roka sa zároveň zvýši prídavok na dieťa na sumu 30 eur mesačne a od januára 2023 na 40 eur mesačne. Pôvodne sa mal zvýšiť od budúceho roka na 50 eur, na základe pozmeňujúceho návrhu z výborov sa však táto suma znížila na 40 eur. Na voľnočasové aktivity dostanú deti od piatich do 18 rokov každý mesiac 60 eur. Zákon podporilo 83 zo 131 prítomných poslancov. Za boli poslanci OĽaNO aj SME RODINA. Z nezaradených návrh podporili poslanci zo strany Za ľudí a tiež Martin Čepček, Ján Krošlák, Kata-

rína Hatráková a Romana Ťabák, Jozef Šimko, Tomáš Taraba, Štefan Kuffa a Filip Kuffa. Opatrenia podporili aj poslanci pôsobiaci v ĽSNS. Koaličná SaS hlasovala proti. Poslanci Smeru – SD sa zdržali a návrh nepodporili ani nezaradení poslanci pôsobiaci v Hlase – SD.

### KRITIKA OD OPOZÍCIE

Schválený balíček opatrení z dielne ministra financií Igora Matoviča možno nazývať prorodinný, ale určite nie protiinflačný. Vyhlásil to nezaradený poslanec Národnej rady SR a líder mimoparlamentného Hlasu – SD Peter Pellegrini na tlačovej konferencii. „Čas ukáže, že pri mnohých typoch konkrétnej rodiny novonastavené pod-

mienky môžu spôsobiť, že niektoré rodiny prerobia,“ poznamenal. Zopakoval, že opatrenia obchádzajú množstvo pracujúcich ľudí a nemyslia na nich, upozornil Peter Pellegrini. Kritizoval, že neprešiel pozmeňujúci návrh z dielne jeho poslancov, ktorým chceli zaviesť štrnásty dôchodok. „Nemôžete hodiť cez palubu 1,4 milióna seniorov,“ podotkol.

Nájomné bývanie bude na Slovensku podporené zo strany štátu. Počíta s tým návrh zákona, ktorý v stredu schválilo plénum Národnej rady SR. Právnu normu predložil poslanec SME RODINA Miloš Svrček a podporilo ju 126 zo 130 prítomných poslancov.

### KONEČNE BYTY

Parlamentom prijatý návrh zákona o štátnej podpore nájomného bývania sa viackrát presuval. Jeho cieľom je vytvoriť prostredie, ktoré umožní výstavbu štátom podporovaného nájomného bývania s regulovanou výškou nájomného a so zárukou dlhodobého bývania. Návrh zákona má riešiť aktuálny problém v oblasti bývania na Slovensku, a to je fyzická a cenová dostupnosť bývania pre široké skupiny obyvateľstva. Plénum schválilo aj rozsiahly pozmeňujúci návrh, ktorý predložil poslanec Svrček. Tieto zmeny sú podľa neho výsledkom pripomienok v rámci medzirezortného pripomienkového konania a zohľadňujú aj zmeny v právnom poriadku od podania návrhu zákona.

Minimálny počet bytov na projekt nájomného bývania je dvadsať. Určovať kritériá na získanie postavenia nájomcu bude oprávnená vláda. Vláda tiež ustanoví nariadením vlády maximálnu výšku nájomného bez nákladov na prevádzku, údržbu, opravy bytového domu či energie. Výška nájomného môže byť odlišná v závislosti od regiónov, ale aj projektov. Zamestnávateľ bude môcť zároveň prispieť zamestnancovi na štátom podporované nájomné bývanie, pričom táto suma bude oslobodená od dane z príjmov fyzických osôb aj od sociálnych a zdravotných odvodov.

## AKTUÁLNE

Matica slovenská s mestom Poprad a so Spoločnosťou M. R. Štefánika si začiatkom mája uctili jednu z najvýznamnejších osobností našich národných dejín – generála M. R. Štefánika pri príležitosti 103. výročia jeho tragickej smrti. Tento rok sa okrem pietnej spomienky, spojenej s kladením vencov pri pamätníku a buste gen. Štefánika, uskutočnilo v zaplnenom Dome kultúry aj hudobno-dramatické pásmo o jeho živote a diele.

Dramatizácia v réžii T. Husárovej, predsedníčky Klubu M. R. Štefánika v Poprade, zožala u početného publika obrovský úspech a už teraz sú na október tohto roka naplánované reprízy tohto predstavenia. V úvode programu s príhovorom vystúpil riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher, ktorý okrem iného povedal: „Keď Štefánikov otec vyprevádzal svojich synov do maďarských škôl, neustále im prízvukoval: Buďte v srdci vždy dobrí Slováci a nehanbite sa za svoju materskú reč! Som presvedčený, že tieto slová by mali patriť najmä dnešnej mladej generácii, ale, žiaľ, aj niektorým súčasným predstaviteľom štátu a politikom, ktorí akoby si nevážili a nectili naše bohaté národné tradície, lásku k materskej reči, milovanej vlasti a jej osobnostiam. Akoby úplne zabúdali na to, kde sú ich rodné korene.“ Rastislav Zacher zvlášť poďakoval mestu Poprad a jeho primátorovi Antonovi Dankovi, ktorý preukazuje Maticu slovenskej plnú podporu a pomoc, čoho vyjadrením je aj slávnostne odovzdaná Cena predsedu MS. Primátor A. Danko v ďakovnej reči uviedol, že je obdivuhodné, ako Matica uchováva pamiatku nášho veľikána, a potvrdil, že spolupráca s Maticou slovenskou je vynikajúca a prínosná pre obe strany.

(rz)

## VŠIMLI SME SI

Pred stopäťdesiatimi rokmi zomrel autor najdlhšej lúbostnej básne na svete Andrej Sládkovič. Zakladajúci člen Matice slovenskej zanechal po sebe rozsiahle literárne dielo, ale najznámejšie sú jeho básne Detvan a spomínaná oslava lásky k žene, ale aj k národu Marína. Považuje sa za ústredné dielo slovenského romantizmu.



V dome, kde žila Sládkovičova Marína – Mária Pischlová, zriadili Banskostíavnica Banku lásky, do ktorej môžete uložiť aj vy svoje vyznania – pravda, nie zadarmo...

skladal kňazský sľub v rovnakom evanjelickom kostole na Radničnom námestí v Banskej Štiavnici.

Ak by ste si úryvky básne chceli prečítať v origináli, môžete zájsť do Banskej Štiavnice do domu, v ktorom žila Sládkovičova láska Marína (Mária) Pischlová. Dnes je tu Banka lásky, ktorá sa stala úložiškom citov všetkých, ktorí chcú spečať svoju lásku aj touto formou. Obsahuje Trezor lásky, ktorý je vytvorený z veršov básne Marína. Nachádza sa v ňom stolisíc schránok, ktoré majú na rube originálny Sládkovičov rukopis básne, pričom na každej sa nachádza iba jedno písmeno alebo znamienko. Zaľúbenci doň vkladajú rôzne veci, pripomínajúce ich stretnutie. Zatiaľ je zaplnených iba šesť a pol tisíc a aj preto, že uloženie lásky je pomerne vysoko spoplatnené...

Sládkovič zomrel v roku 1872 ako päťdesiatdvaročný. Marína ho prežila o dvadsaťsedem rokov, zomrela v roku 1899 ako sedemdesiatdvaročná a celý život si originál básne schovávala v posteli. Našiel sa až pri dedičskom konaní. Symbolicky sú však spolu. Na jej hrobe v Banskej Štiavnici je okrem jej mena Mária Gerszó o poznanie väčším písmom vyryté Marína Sládkovičová. Juraj Gerszó má osobitný hrob...

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

## Banka lásky

Má 291 strof a 2 900 veršov. Báseň písal Sládkovič dva roky. Začal na jeseň 1844, keď sa dozvedel, že jeho lásku prisľúbili inému. Dokončil ju o dva roky v lete v roku 1846, lenže vtedy bola Marína už takmer rok vydatá za bohatého perníkára Juraja Gerszóa. Keďže obaja boli evanjelici, Marína sa vydávala a Sládkovič neskôr

## Vyznamenanie troch obetí komunizmu sa stretlo s nepochopením

# Kontroverzie sprevádzajú trenčianskych martýrov

Pre veľkú väčšinu príslušníkov národno-kresťanského politického a názorového spektra je súčasná hlava štátu Zuzana Čaputová pre svoje liberálne postoje neprijateľná. Napriek tomu počas štátneho sviatku Dňa víťazstva nad fašizmom na preväpnenie mnohých udelila štátne vyznamenanie in memoriam aj trom príslušníkom protikomunistického kresťanského odboja Albertovi Púčikovi, Eduardovi Tesárovi a Antonovi Tune-govi, ktorí boli v počas politických procesov v päťdesiatych rokoch odsúdení na trest smrti.

### ČO INÍ NEPÍŠU



Politickí väzni, ktorí na vlastnej koži spoznali praktiky režimu v Česko-Slovensku po roku 1948 a najmä v päťdesiatych rokoch, o správnosti vyznamenať príslušníkov Bielej légie určite nepochybujú...

Vo svojom statuse zároveň obhajoval bývalého predsedu KDH Jána Figera, ktorý sa zaslúžil o to, že prezidentka udelila štátne vyznamenanie týmto trom mladým nevinným ľuďom. Zhodnotil aj televízne vystúpenie dvoch historikov. „Vystúpenie R. Letza bolo v norme, z môjho pohľadu trochu opatrnice, ale plne v súlade s faktmi. Šokovaný som bol až z vystúpenia historika A. Šumichrasta, pôvodcu útoku na trenčianskych martýrov. Vraj, azda, asi boli jeho hlavné argumenty. Koktavý prejav svedčil, že sám neverí tomu, čo hovorí, a bol celý nešťastný, že sa musí zverejniť na obrazovke TV. Nuž hanba. Aj ja som sa zaňho hanbil.“

Na záver sa Anton Hrnko zamyslel, ako je možné, že prezidentka Čaputová po kritike z vlastných radov zo dňa na deň spochybnila svoje pôvodné rozhodnutie vyznamenať troch mladých ľudí, ktorí bojovali proti komunistickému režimu.

Text a foto: Matej MINDÁR





## Akože prorodinná politika

Roman MICHELKO

Ak sa chceme pokúsiť pochopiť politické kroky Igora Matoviča, musíme si uvedomiť, že sú určované dvoma motiváciami. Tá prvá je snaha prekryť niektoré nesystémové koalíčné rozhodnutia niečím veľkým. No a to niečo veľké je masívna podpora rodín. Myslí si, že keď to „dá na Orbána alebo Kaczynského“, tak všetky chyby budú zabudnuté a odpustené. Samozrejme, nič také sa nenastane. Voliči nezabúdajú. Reálna politická skúsenosť nás učí, že tak jednoducho to nefunguje. Volebný výsledok je oveľa viac výsledkom toho, ako politik pôsobí na verejnosť, či a v akej miere vie vyvolávať voči svojej osobe sympatie, alebo antipatie. A ak je Igor Matovič v niečom lídrom, je to jeho schopnosť dosiahnuť takú mieru nedôveryhodnosti voličstva, pri ktorej sú Robert Fico, Vladimír Mečiar či Ján Slota len učňami. Možno svoje

kroky myslí aj dobre a môžu byť aj prínosom pre spoločnosť, ale verejnosť ich vníma väčšinou negatívne. Robertovi Ficovi trinásť dôchodky, príplatky za prácu v noci, nafxovanie najnižšej mzdy na úrovni šesťdesiatich percent priemernej mzdy či rôzne sociálne dávky pomohli oveľa menej, ako mu poškodila kuciakiada a hysterický naratív o ukradnutom štáte.

Druhá línia jeho úvah je o tom, ako dostať Richarda Sulíka z koalície, ako ho ešte viac našťavať. Igor Matovič sa dnes dostal do fázy, keď to známe stupňovanie: nepriateľ, úhlavný nepriateľ, koalíčný partner vymenil za nepriateľ (úhlavný nepriateľ), Fico a Sulík. Problém je v tom, že Richard Sulík je telefónový a za nijakých okolností sa nenechá vyštváť z vlády. Aspoň navonok prezentovaná absencia akýchkoľvek pocitov znamená len to, že nikdy

a za žiadnych okolností sám z koalície neodíde. Nedá sa vyprovokovať a pokojne bude imitovať koalíciu, napriek vlastnému konštatovaniu, že ak neplatí veto jedného z koalíčných partnerov, tak neplatí nič a koalíčná dohoda je bezcenným zdrojom papiera.

### KOMENTÁR

Strane SaS, teda Richardovi Sulíkovi, respektíve Márii Kolíkovej, už prešla zásadná reforma justície a nič dôležitého už do konca volebného obdobia nemajú. Čo z toho rezultuje? Strata jednoduchej parlamentnej väčšiny ešte nemusí znamenať pád vlády, ale len jej paralýzu. Naopak, aj v prípade, ak by padol premiér Eduard Heger, lebo iba vtedy by to bol pád vlády, by všetky karty držala v rukách prezidentka Zuzana Čaputová. A to je to, čo Igor Mato-

vič nechce. Mal jedinečnú šancu odvolať Richarda Sulíka v čase blokády ciest pred Veľkou nocou v roku 2020. Vtedy mohol s väčšinou štyroch-piatich hlasov vládnuť aj bez Richarda Sulíka. Zjavne mu však chýbala odvaha, a tak sa dostal do situácie, keď Richard Sulík narástol o päť hlasov, ktoré mu priniesla Mária Kolíková „so svojou družinou“. Strana SaS tak získala blokačnú väčšinu. Inak povedané: bez Richarda Sulíka a jeho strany koalícia väčšinu nemá.

Koalíční politici dostali koalíciu do stavu, v ktorej už v podstate nič zásadnejšie neprejde, a ak áno, tak len s pomocou časti opozície, označovanej tými „správnymi“ médiami za fašistov, čo bude znamenať len ďalší rozvrat toho, čo sa ešte stále viac-menej už len akosi zo zvyku nazýva koalícia. Mimočodom, veľmi výstižne a presne daný stav pomenoval Peter Pčolinský zo strany SME RODINA, keď pomery v koalícii pomenoval ako štandardné: „Na ničom nie je dohoda, ideme free style, takže štandard.“

Skúsme si však namodelovať, ako sa dajú pomery v koalícii ešte vyhrôtiť. Je takmer isté, že takzvaný protiinflačný, de facto však prorodinný balík prezidentka vetuje.

V poriadku, minister financií sedemdesiatšesť poslancov naškrabe. Potom nastane veľká chvíľa Márie Kolíkovej, ktorá môže poslať daný návrh na preskúmanie Ústavnému súdu SR – a potom sa ešte len budú diať veci. Je však možné, že prezidentka sa zachová klasicky, teda alibisticky, ako sa zachovala aj pri trinástych dôchodkoch. Teda zákon podpíše, ale vzápätí ho pošle na Ústavný súd SR. Uľahčí tak svojej kamarátke Márii Kolíkovej prácu.

Čo môže teda nasledovať? Ako zareaguje Igor Matovič? Už dnes vieme, že uvažuje o tom, že ak bude parlament odvolávať ministerku spravodlivosti Máriu Kolíkovú, podporí tajné hlasovanie. Výsledok takéhoto hlasovania potom bude jasný. No a ako odpovie Richard Sulík? Urobí to isté napríklad pri odvolávaní ministra vnútra Mikulcovi. Spustí sa teda sebazničujúci kolotoč vzájomných odvolávaní, pri ktorom je pexeso Veroniky Remišovej naozaj len detskou hrou. Zdá sa, že nateraz to Igor Matovič celkom nedomyslel. Akteri z zákulisia sa pokúšajú Igora Matoviča presvedčiť o tom, že vládnuť bez pravidiel nie je možné. Možno to niekedy aj pochopí, otázne je, v akom stave v tom čase bude koalícia...



## Vlajky ostávajú na pol žrde

Ivan KRAČOVIČ

V máji sa uskutočnili v Košiciach, Žiline a Trnave protestné zhromaždenia, ktoré organizovali odborové zväzy združené v Konfederácii odborových zväzov SR. Vyše tritisíc odborárov, ale aj bežných občanov Slovenska povedali jasne, čo si myslia o krokoch súčasnej vlády vo vzťahu k občanom. Upozornili, že návrh vládnej pomoci je nedostačujúci, prepádajú cez ňu napríklad nízkoprijímoví dôchodcovia, ľudia ťažko zdravotne postihnutí či rodiny so staršími deťmi. Vláda však na protesty nezareagovala, a tak sa čoraz hlasnejšie hovorí o štrajku. Situácia sa teda začína vyostrovať. Dvadsaťdruhá vláda mája si pracujúci dali na odev nálepky s nápisom „Podporujeme generálny štrajk“. Združenie miest a obcí Slovenska vstúpilo do štrajkovej pohotovosti a snedom zaviazalo orgány ZMOS-u, aby pri-

pravili štrajk, a vyzvalo svoje členské mestá a obce, aby vstúpili do štrajkovej pohotovosti. V Trnave a na okolí stiahli desiatky samospráv vlajky na pol žrde na znak smútku s nedostačujúcimi opatreniami vlády.

### POZNÁMKA

Združenie najviac trápi daňový bonus a s tým spojené výpadky vo výške 618 miliónov eur počas dvoch rokov, problémom je tiež energetická kríza, verejné obstarávanie i zdražovanie stavebných prác a materiálov. Ústredný riaditeľ Kancelárie združenia Michal Kaliňák preto samosprávy vyzval, aby zabezpečovali realizáciu prenesených kompetencií iba do obdobia, ktoré je finančne kryté dotáciami od štátu. To je už naozaj vážne varovanie.

Vláda akoby tieto problémy nevidela či nechcela vidieť. Pritom sme svedkami enormného zdražovania a dvojcifernej inflácie, ktorá sa dotýka najmä sociálne najslabších. Výhovorka, že za to môže vojna na Ukrajine, neobstojí, lebo táto situácia tu bola už v minulom roku. Vláda ju však neriešila. Namiesto toho hľadá teraz opatrenia, ktoré sú šité horúcou ihlou bez finančného krytia. A tak vznikajú bizarné návrhy, ako je vyššie zdanie rafinérie Slovnaft, čo priniesie ďalšie zdražovanie palív, alebo zvyšovanie daňového bonusu na nezaopatrené deti v sume 550 miliónov eur, ktoré vláda chce kryť z financií pre samosprávy. Tým však za posledné roky enormne stúpili náklady na bežné činnosti – svetlo, likvidácia odpadu, kosenie a podobne. Ministerstvo financií

naopak tvrdí, že príjmy samospráv budú aj po zavedení opatrení na pomoc rodinám vyššie oproti pôvodne rozpočtovaným. Bežný občan potom nevie, kto má pravdu, ale pociťuje najmä vo svojej peňaženke neschopnosť vlády zastabilizovať ekonomickú a sociálnu situáciu v štáte.

Viaceri ministri riešia súčasnú krízu najhorším možným spôsobom. Namiesto spolupráce sa navzájom obviňujú, vydierajú a nálepkujú. Za vyššie učiteľské platy chcú ísť v júni do ulíc pedagógovia. Minister školstva namiesto riešenia ich oprávnených požiadaviek chce ísť do ulíc s nimi. Minister práce sa rozhodol dôchodcom vyplatiť už v lete celý „trinásť dôchodok“. To však nie je systémové riešenie. Minister financií hľadá podporu v presadzovaní zákonov aj u strán, s ktorými sa doteraz spolupráca úplne vylučovala. Chýba koordinácia a profesionalita.

Odborári avizujú, že dajú vláde ešte čas do konca júna, aby našla riešenia na účinnú protiinflačnú pomoc. Potom vidia východisko už iba v generálnom štrajku. Premiér by mal toto upozornenie brať vážne.



### AKO BOLO, ČO BOLO

Pred časom som písal o knižke profesora Martina Homzu Muricies novae alebo Nové ostne, z ktorej vyplýva, že sme sa chybné vzdali uhorskej časti našich dejín, ktoré si radi celé privlastnili Maďari. V Masarykovej ČSR, ako aj za gottwaldovskej komunistickej ČSSR sa totiž vytvoril štátotvorný výklad dejín blízky husitstvu, ktoré oslavoval v románach spisovateľ Alois Jirásek. Ten poznačil nielen školské učebnice, ale u časti našich historikov ho pociťujeme dodnes. Vyzerá to tak, ako keby po Svätoplukovej ríši bolo len obdobie temna a národného útlaku. Akoby sme nemali šľachtu ani národné dejiny. V knihe maďarského historika Józsefa Demmela, ktorá u nás vyšla pod titulom Panslávi v kaštieli, s podtitulom Zabudnutý príbeh slovenského národného hnutia, sa stretáme s množstvom mien slovenských šľachticov. Akosi sa pozabudlo na to, že až do začiatku 19. storočia sa vo vyšších kruhoch používala ako úradné esperanto latin-

čina a domáca komunikácia, ba i písomná korešpondencia sa často viedli v reči ľudu.

Medzi svetlými výnimkami boli aj dvaja vojenski historici: Vojtech Dangl a Vladimír Segeš. Druhý menovaný sa zapísal do

ústav vydal pozoruhodnú, skvele ilustračne vybavenú publikáciu pod názvom Legendárny husár Ladislav Škultéty-Gabriš a jeho doba. Autor zaznamenal život známeho vojaka slovenského pôvodu, ktorý v habsburskom vojsku slúžil

die nás cez celú plejádu vojen a vojníciek, priblíži štruktúru, taktiku, zákony a uniformy vtedajších armád.

Osobnosť hlavného hrdinu knižky, ktorý hovoril po slovensky, nemecky, maďarsky, latin-

aj zomrel. Cisár mu vyhovel a prikázal, aby ho nechali v pluku ako doživotného zástavníka s príplatkom sto zlatých k žoldu.

Škultétyho reakcia bola ukážkou vtedy pestovanej vojenskej cti a hrdosti na profesiu a uniformu. V časoch cisárov a kráľov bola armáda výnimočným prostredím, kde o postupe na spoločenskom rebríčku nerozhodovali šľachtické tituly. Princíp zásluhovosti tu bol v dobovej spoločnosti výnimočne zachovaný. Z čias napoleonských vojen nájdeme viacero príkladov, keď sa syn remeselníka zapísal do dejín ako generál alebo maršal.

V roku 2013 pozostatky Ladislava Škultétyho-Gabriša, ktoré spočívali na cintoríne v Arade, exhumovali a slávnostne uložili vo farskej záhrade v jeho rodnom Mojčíne. Nad náhrobným kameňom osadili jeho jazdeckú sochu. Pútavé dielko nášmu čitateľovi približuje časť roky programovo zahliavovaných dejín. Jeho vydanie však prináša jeden dosť závažný problém. Vyšlo totiž len ako účelová publikácia, čiže nemožno si ho kúpiť v knihkupectvách.



## Pútavá kniha historika Segeša

Peter VALO

povedomia čitateľsky zaujímavými publikáciami – Od rytierstva po žoldnierstvo (Stredoveké vojenstvo v Uhorsku so zreteľom na Slovensko), Prešporský pitaval (Zločin a trest v stredovekej Bratislave), Remeslá a cechy v starom Prešporku, Kriminalita a súdnictvo v stredovekom Prešporku. Svoj obraz dejín prezentoval v mnohých monografiách. V nich sa objavilo veľa zaujímavých mien, o ktorých sme v bežných učebniciach ani nechýrovali. Naposledy mu jeho zamestnávateľ Vojenský historický

od dvanástich rokov až do svojej smrti. Prebojoval sa množstvom vojen od rakúsko-pruských, kde slúžil aj pod legendárnym maršalom slovenského pôvodu Andrejom Hadikom, cez protiturecké a protinapoleonské. Dožil sa na tú dobu úctyhodných deväťdesiatich troch rokov.

V pútavo napísanej knižke nám na pozadí životnej púte zástavníka Škultétyho autor predstaví politicko-vojenskú situáciu v strednej Európe, postavenie Slovenska v habsburskej monarchii, preve-

sky a francúzsky, najvýstižnejšie charakterizuje epizóda z konca jeho života. V roku 1825 si ho ako osemdesiatšesťročného vojaka všimol cisár František. Opýtal sa ho, akú odmenu si praje za dlhoročnú službu. Chcel ho povýšiť na dôstojníka a poslať na zaslúžený odpočinok. Škultéty údajne odvetil: „Vaša výsosť, ďakujem za túto česť, no ak mi výsosť chce prejaviť milosť, potom, prosím, aby som bol ponechaný v tom, v čom som, aby som mohol zostať zástavníkom a ako zástavník som



## SEBAOBRAHA

Sieťami mobilných operátorov sa prostredníctvom MMS a SMS správ šíri nebezpečný malware Flubot, ktorý cieľi na užívateľov „chytrých“ telefónov s operačným systémom Android.

## Falošný bratranec

Len za jediný deň napríklad zaznamenali českí operátori státisíce SMS a MMS správ, pomocou ktorých sa vírus usiluje rozšíriť. Česká Asociácia prevádzkovateľov mobilných sietí (APMS) upozorňuje používateľov mobilných telefónov nielen v Českej republike na túto novú, no pomerne agresívnu formu podvodov. Správa, ktorú zákazník dostane, vzbudzuje dojem, že na majiteľa telefónu čaká hlasový odkaz v schránke a na jeho vypočítanie musí otvoriť priložený odkaz.

Tento odkaz potom ponúka inštaláciu podvodnej aplikácie. Keď si ju zákazník nainštaluje, rozošle z jeho telefónu veľké množstvo MMS alebo SMS správ. Len za jeden májový deň zaznamenali operátori státisíce takýchto správ. Asociácia preto dôrazne odporúča na podobné správy neklikáť a správy okamžite zmazať. „Užívateľom radíme inštalovať na telefón aplikácie výhradne z oficiálnych obchodov App Store a Google Play. Nikdy nie z neznámych zdrojov. Veľmi často ide o podobne zhubné programy,“ varoval Jiří Grund, prezident spomínanej asociácie.

Časť škodlivej aktivity operátori dokážu blokať. Pokiaľ však nebezpečné SMS a MMS správy posielajú samotné napadnuté telefóny, operátori do takej komunikácie nemôžu zasahovať. Pred vírusom Flubot asociácia varovala už v minulosti, vtedy sa vírus šírila po Európe a predtým, než ide o správu prepravnej služby.

Polícia SR tiež na sociálne siete takmer neustále varuje, že zneužitie dôvery rodinných vzťahov je silným nástrojom páchatelov. Chamtivosť zlodějov nemá hraníc. Dôkazom toho je bezcitné okrádanie bezbranných seniorov, ktorí nemajú rovnaký prístup k informáciám ako mladšie generácie. Aj nedávny pokus o podvod sa začal klasicky... Vyše osemdesiatročnú ženu zo Senca kontaktoval neznámy muž, ktorý sa jej najprv opýtal, či pozná jeho hlas. Seniorka mala pocit, že v hlase muža spoznala jej bratranca Vinca. Hlas jej povedal, že potrebuje pätnásťtisíc eur a zároveň ju požiadal, aby išla vybrať do banky požadovanú sumu. Dôchodkyňu po výbere päťtisíc eur opäť kontaktoval „bratranec Vinco“ a dal jej pokyn, aby sa na taxiku dostavila do nákupného centra na Vajnorskej ulici v Bratislave, kde si od nej prevezme uvedenú sumu peňazí. Podľa Vincových pokynov si seniorka objednala taxík a zo Senca cestovala až do nákupného centra v Bratislave. Po príchode na parkovisko sa taxikár pre obavy o seniorku rozhodol sprevádzať ju až do vnútorných priestorov centra. To zrejme odradilo páchatela od osobného stretnutia s ňou. Neznámy páchatel ju vzápätí kontaktoval, aby vybrala ďalších desaťtisíc eur a poslala taxikára preč. Tentoraz už odmietla poslúchnuť a komunikáciu s neznámych mužom ukončila. Vďaka taxikárovi a jeho príkladnej reakcii táto seniorka neodovzdala žiadne peniaze falošnému bratrancovi Vincovi.

Ján ČERNÝ

## Pavol MADURA: Transformácia Matice slovenskej prebieha úspešne

## Štúrovci vytvárali medzníky v dejinách

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

S vedeckým tajomníkom a riaditeľom Archívu Matice slovenskej Pavlom MADUROM sme sa rozprávali o pripravovaných matičných podujatiach v znamení odkazu štúrovskej generácie. Matica slovenská vyhlásila rok 2022 za rok štúrovcov. Vďaka ich obetavej práci sa o storočie neskôr vytvorila samostatná a demokratická Slovenská republika 1. januára 1993.

• Ako vedecký tajomník MS pôsobíte od 1. januára 2021. S akými plánmi a predsavzatiami ste sa ujali tejto funkcie?

Po nástupe do funkcie som si stanovil viacero plánov, ktoré sa nám spoločne s kolegami z vedeckého piliera darí úspešne uskutočňovať. Najväčším úspechom je získanie vedeckej akreditácie, ktorej žiadosť sme podávali v marci tohto roku. Matica slovenská má dnes Osvedčenie spôsobilosti na výskum a vývoj, ktoré nám udelilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Posunuli sme ním vedec-

## INTERVIEW

ko-odbornú úroveň matičných vedeckých pracovísk o stupeň vyššie a budeme pokračovať ďalej. Usilujeme sa budovať tradičné symboly Vedeckého ústredia MS. Medzi tieto cieľové výstupy radíme vedecké konferencie, odborné semináre, popularizačné výstavy, edičné výstavy na patričnej vedecko-odbornej, ale aj popularizačnej úrovni. V roku 2022 sa prednostne venujeme odkazu štúrovcov, pracujeme na desiatkach vedecko-odborných i popularizačných výstupov. Z tých vedeckých spomeniem aspoň organizovanie vedeckej konferencie Matice slovenskej v septembri. Pre širšiu spoločnosť sme pripravili výstavný projekt o štúrovcov. V júni bude premiérovou uvedený v Rimavskej Sobote, 7. júna bude vernisáž v Martine, počas leta na Trenčianskom hrade. Od septembra bude štafetovo putovať po východnom Slovensku smerom na západ. Zintenzívnili sme vzájomnú komunikáciu, dávame prednosť mladým potenciálnym vedeckým pracovníkom. Okrem už rozšíreného časopisu Slovensko – Národné spektrum sme v roku 2021 založili aj odborný časopis Slovenský obzor, tematicky zameraný na slovenský svet a slovenské zahraničie. Časopis sa venuje vzájomnému informovaniu matíc a inštitúcií slovenských národov a vychádza ako občasník v elektronickej podobe v troch jazyko-



Vedecký tajomník Pavol MADURA zodpovedá za prípravu podujatí v rámci Matice vyhláseného Roka odkazu štúrovcov.

vých mutáciách – slovenskej, anglickej a ruskej, aby sa dostal k čo najširšiemu okruhu záujemcov na všetkých svetadieloch. V júni vyjde už jeho tretie číslo. Úspešne sa nám rozširuje okruh prispievateľov. Takisto úspešne pokračuje aj projekt novej matičnej bibliotéky, ktorá už nadobúda svoj finálny vzhľad. Slávnostne ju plánujeme otvoriť v septembri počas vedeckej konferencie. Verím, že transformácia Matice slovenskej na modernú inštitúciu prebieha úspešne.

• Matica slovenská vyhlásila rok 2022 rokom štúrovcov. Siedmeho júna 2022 sa v Martine uskutoční Slávnostný program príležitosti Roka odkazu štúrov-

cov. Na čo sa môže tešiť matičná a široká verejnosť?

Štúrovska generácia je pre nás najvýznamnejšou generáciou v slovenských dejinách. Rok 1822 je silným ročníkom generácie štúrovcov. V roku 2022 si pripomíname dvestoročnice narodenia takých osobností, ako boli Ján Francisci, Štefan Marko Daxner, Janko Kráľ, Ján Kalinčák, Samuel Štefanovič, Samuel Galanda a ďalší. Práve oni našli miesto odpočinku na Národnom cintoríne v Martine, ktorý je aj sídelným mestom Matice slovenskej. Preto sme sa rozhodli uctiť si pamiatku generácie štúrovcov práve v tomto meste, a to na výročie Memoranda národa slovenského 7. júna. Matica slovenská pripravila na tento deň bohatý program. V rámci programu Štúrovci v súradniach národných dejín sme pripravili program pre mládež – Štúrovci mladej generácii, v ktorej mladí divadelníci zahrajú divadelné scény zo života Štefana Marka Daxnera, autora rodného listu Slovákov. Mladej generácii sa osobne prihovorí aj predseda Matice slovenskej, v programe vystúpi hudobné duo Jablko v župane, ktoré ponúkne zhudobnené básne štúrovcov, a umožníme aj fotenie so štúrovcami. Po programe si prítomní budú môcť v rámci Dňa otvorených dverí v Matici slovenskej prezrieť historické priestory druhej matičnej budovy, archívu i kanceláriu predsedu Matice slovenskej. V priestoroch novej Bibliotéky budú vystavené archívne klenoty, medzi nimi nájdú záujem-

covia aj národnú kultúrnu pamiatku – Stanovy Matice slovenskej z roka 1863. Vo výborovni sa uskutoční slávnostné zasadnutie Predsedníctva Matice slovenskej s účasťou vzácných hostí. Matica slovenská pripravila tiež vernisáž výstavy Odkaz štúrovskej generácie. Vyvrcholením dňa bude slávnostné odhalenie busty Štefana Marka Daxnera pred sídelnou matičnou budovou, odkiaľ sa presunie alegorický sprievod mestom na Národný cintorín. Tu si uctíme generáciu štúrovcov položením vencov na ich hroby.

• V dňoch 8. – 9. septembra 2022 organizujete aj vedeckú konferenciu Odkaz štúrovskej generácie...

Okrem popularizácie národných dejín si Matica slovenská musí plniť aj svoje vedecké povinnosti. Medzi ne patrí tiež organizácia vedecko-odborných podujatí. Vedecká konferencia Matice slovenskej má za cieľ poskytnúť priestor na výmenu vedeckých poznatkov a teoretických i praktických skúseností prostredníctvom odborných príspevkov a diskusií, identifikovať a analyzovať nové trendy v pohľade na štúrovska generáciu. Dve desiatky prihlásených vedeckých pracovníkov z univerzít a pamäťových inštitúcií budú prezentovať zabudnuté a menej známe postavy štúrovcov a udalosti štúrovskeho obdobia na základe najnovších interdisciplinárnych (historiografických, literárno-historických, lingvistických, politologických, právnych, kulturologických, filozofických a iných) vedeckých výskumov a poznatkov. Na problematiku štúrovcov sa chceme pozrieť z viacerých vedných disciplín.

• Aký je podľa vás odkaz štúrovcov pre súčasťnú mladá slovenskú generáciu?

Mnohí z nich pochádzali z chudobných slovenských pomerov, no to im nezabránilo, aby sa stali tvorcami dejín, ovplyvňovali a tvorili pre nás dnes už významné medzníky svojej doby. Ich nadčasové myslenie, obeta, pracovitnosť, dnes chýbajúca jednota v národnom hnutí, to, že bojovali perom aj mečom za lepšie národné a sociálne požiadavky ľudu, je vzorom i pre dnešné generácie. Mnohí z nich boli za svoje presvedčenie a názory prenasledovaní a väznení, no nikdy nepoľavili. Svoju historickú úlohu splnili úspešne, aj preto môžeme dnes žiť v suverénnej Slovenskej republike a hovoriť slovenským jazykom. Generácia štúrovcov je i po dvoch rokoch pozitívnym a trvalým vzorom.

## O ČOM JE REČ

Keď som gratuloval Romanovi Kaliskému k 90. narodeninám, takto som sa vyznal: „Ani nevieš, aký som šťastný a hrdý, že som mal možnosť spolu s tebou pracovať v redakcii Slovenských národných novín v tom prelomovom období Slovenska. Bol si náš šéf, aj keď hlavná redakcia sídlila vtedy v Martine. A my traja (teda spolu s Drahošom Machalom) sme tvorili bratislavskú filiálku. Ale aká to bola neobyčajná filiálka?!“ A teraz – neuveriteľne – bude v septembri už sto rokov od Romanovho narodenia. Ale nepredbiehajme tých pár mesiacov... Je koniec mája a my budeme sláviť tridsať rokov od konania Kongresu slovenskej inteligencie na Donovaloch. Na tom mal tiež obrovský podiel práve Roman Kaliský. On bol autorom myšlienky. Spolu s Ivanom Hudecom vrátili sa z vinárne na Bielej ulici (vtedy Wolkerovej) „rozkokošení“, oznámili nám s Drahošom Machalom, ktorí sme „makali“ v redakcii na príprave jedného z čísiel SNN: „Treba dačo robiť!“ Roman nemal na myslí prácu v novinách, ale organizovanie podujatia. Že je to určite veľká vec, pochopili sme o chvíľu. Vraj organi-

zujeme ešte pred parlamentnými voľbami (mali sa konať začiatkom júna) Kongres slovenskej inteligencie... Čo sa potom dialo, nemusím namáhavo hľadať vo svojej pamäti. Využijem k tomu knihu, ktorá práve vyšla ku Kaliského jubileu: Roman Kaliský, Cesta búrnym storočím. Parádna kniha. Rozsiahla, vyše šesťsto strán. Jej autori sú Jozef Leikert a Mária Macková. Nedočkavo som čakal na



## Pilier prelomového obdobia

Peter ŠTRELINGER

toto dielo. V knihe je okrem iných dokumentov zaznamenaný aj rozhovor s Petrom Holkom, uverejnený v denníku Pravda 27. mája 1992 (teda tri dni pred kongresom), kde Roman Kaliský vysvetľuje význam konania tohto podujatia: „Kongres nebude márný, ak si predstavitelia inteligencie uvedomia, že sa musíme zjednotiť na princípe zmierenia... Všetci sme povinní položiť základy národného zmierenia. Bez neho zvrchované, konsolidované, demokratické a produktívne Slovensko na nohy nepostavíme.“ Priestorom je

v tejto glose málo, aby som vyjadril všetky myšlienky a udalosti, ktoré sa týkajú práve obdobia od marca do konca mája 1992 (teda konania KSI). V prvom rade spomeňme celonárodné zhromaždenie, ktoré sa konalo 11. marca 1992. V pozvánke, ktorú napísal Kaliský a uverejnil v denníku Koridor, píše: „Povedzme sebe aj im: Zbohom, federácia, došť bolo, rozdeľme sa v pokoji! Urobme tak hrdo,

vzpriamení, ale dôstojne: neznižme sa k urážke, škandalizovaniu a osočovaniu ľudí, ktorí nás buď nechápu, alebo nechcú pochopiť, alebo by nás chceli akokoľvek umlčať.“ Toto sú hviezdne hodiny Romana Kaliského. Tieto slová možno prirovnať iba k výzve Andreja Hlinku, keď nabádal, aby sme sa osamostatnili a odtrhli od monarchie a Maďarov. Klobúk dolu nielen pred Romanom Kaliským, ale aj pred autormi knihy o ňom, ktorí sa pokúsili seriózne zhodnotiť osobnosť Romana Kaliského, a teda aj zmapovať jeho podiel na vzniku samo-

statnej Slovenskej republiky... Ale vráťme sa ešte ku Kongresu slovenskej inteligencie, ktorého jubileum si práve pripomíname. Zdôrazňujem: hlavné myšlienky, prípravy, celá organizácia boli sústredené vo filiálnej redakcii SNN na Františkánskej ulici 2 v Bratislave. Tie dni patria rovnako, ako spomína Drahoš Machala, aj k najvzrušujúcejším dňom môjho života... A stožňuje sa s tým aj Roman Kaliský. To on telefonoval, organizoval, písal na všetky strany, požíval osobnosti, aby na Kongrese nechýbali. Podarilo sa mu aj nepredstaviteľné: pozvať v rámci prípravy do Matice Vladimíra Mináča, ktorý sa po nedobrovoľnom odchode zapovedal, že do Matice nikdy nevkročí... Nemožno zabudnúť ani na Gustáva Valacha (a prostredníctvom neho básnika Milana Rúfusa) či Imricha Krúžliaka, ktorý na konanie Kongresu prispel nemalou čiastkou peňazí... Aj to je dôležité – Kongres sme zorganizovali svojpomocne, teda peniaze poskytli jednotliví účastníci. Veľký podiel (aby sme na to nezabudli) má napríklad Ing. Ludovít Černák, vtedy riaditeľ Závodu SNP v Žiare nad Hronom. Ten nám poskytol zdarma hotel Almet na Donovaloch. Tu sa udiari rozhodujúce momenty k vzniku národnej štátnosti.



## Európsky kontinent hľadá spôsoby znižovania závislosti od ruských surovín

## Kde sú súvislosti drahoty a nárastu inflácie

Róbert HÖLCZ – Foto: pixabay.com

Jedným z najviac skloňovaných pojmov v našich domácnostiach je dnes zdražovanie. Zdraželo takmer všetko. Prím majú ceny energií. Keďže sa bez nich nič nevyrobí, ani neposkytnú služby, oprávnene si kladieme otázku, prečo práve energie? Zdražovanie sa následne premietá do zvyšovania miery inflácie, a keďže za cenovú stabilitu zodpovedá Európska centrálna banka, právom sme od nej čakali, že svojimi menovými nástrojmi zasiahne. Do dnešného dňa sa tak nestalo.

Pritom má ECB na naštartovaní inflácie svoj podiel, keďže po finančnej kríze v rámci kvantitatívneho uvoľňovania zaplavila finančný trh masou lacných peňazí, ktorých jediným prínosom je len nárast akciových indexov a cien nehnuteľností. Keď nulovými úrokmi zdegradovala aj základnú funkciu peňazí – byť ich nositeľom hodnôt – nečudo, že kúpna sila peňazí poklesla, čím sa položili základy inflácii. Podľa vyjadrenia ECB tie nie sú dôvodom terajšej dvojmiestnej inflácie, a preto odmieta zvyšovať svoju základnú úrokovú sadzbu. Pozrime sa teda na ďalšie faktory zvyšovania cien energií, ktorých dôsledkom je aj rast cien potravín, ktoré asi najviac ovplyvňujú už klesajúcu životnú úroveň

## GEOPOLITIKA

čoraz väčšieho počtu domácností. V roku 2020 sa lídri členských krajín EÚ dohodli na vypracovaní plánu Zelenéj dohody pre Európu, ktorej cieľom bolo do roka 2050 dosiahnuť na starom kontinente uhlíkovú neutralitu. Tá predpokladala, že namiesto neobnoviteľných fosílnych palív sa výroba elektriny a tepla zabezpečí obnoviteľnými zdrojmi. To sa do dnešného dňa nepodarilo realizovať. Dôvodom neboli zhoršené klimatické podmienky využívania vody, slnka a vetra na výrobu elektriny a tepla, ale i zatváranie uhoľných baní či odstavovanie aj funkčných jadrových elektrární, čo spolu s negatívnymi následkami koronavírusovej pandémie boli ďalšie príčiny zvyšovania cien energetických zdrojov. K poklesu emisií skleníkových plynov do roka 2030 o päťdesiatpäť percent oproti terajšiemu



Požiadavka na diverzifikáciu zdrojov energetických nosičov má racionálny základ, ale tých doterajších sa nemožno zbaviť z večera na ráno...

stavu sa však negatívne vyjadrili na Glasgowskom klimatickom samite aj najväčší znečisťovatelia životného prostredia, ktorými sú Čína a India. Ich predstavou sú nielen nižšie percentá, ale aj dlhšie časové obdobie, dokedy by sa znížili emisie skleníkových plynov. Keďže obnoviteľné zdroje nedokázali zabezpečiť požadovanú elektrinu a teplo pre domácnosti a podniky a ich ceny sa navyše zvyšovali, EÚ sa napokon rozhodla zaradiť dočasne zemný plyn a jadro medzi zelené zdroje energií v rámci schválenej taxanómie. Inou príčinou nárastu inflácie bola covidová kríza, počas ktorej sa globalizačná organizácia ekonomiky just-in-time rozpadla. Na záchranu pracovných miest vláda poskytla zamestnávateľom celý rad protipandemických

príspevkov, ktoré však z dôvodu opakovaných lockdownov nemali domácnosti kde miňať, čoho dôkazom boli prírastky peňazí na bežných účtoch v bankách. Po uvoľnení ekonomiky začali domácnosti peniaze miňať výrazne viac. Viedlo to k zvyšovaniu cien najmä potravinárskych výrobkov, ale aj služieb, čo sa prejavilo na raste domácej spotreby. Z uvedeného môžeme povedať, že v tomto období sa na raste inflácie okrem už spomínanej menovej politiky podieľala aj fiškálna politika vlády.

## ŠOKUJÚCE CENY

Ceny energií sa z uvedených dôvodov zvyšovali aj pred rusko-ukrajinským konfliktom, a preto tvrdí, že priamo vojna je príčinou nárastu inflácie, nie je objektívne.

Z celkového objemu energetického mixu pripadá osemdesiatpäť percent na neobnoviteľné zdroje. Z nich sa značná časť ťaží v Rusku. Keďže európski politici pokladajú napadnutie Ukrajiny za porušenie medzinárodného práva, ktorá sa financuje z narastajúcich tržieb z predaja ropy, zemného plynu a uhlia, proti Rusku prijali sankcie, ktoré sa týkajú viacerých oblastí. Z nich sa nás bytostne dotýka najmä požadované embargo na surovinové zdroje. Prvou obeťou je uhlie, ktoré sa na dovoze do Únie podieľa 45 percentami.

## ROPNÉ EMBARGO

Ten sa má ukončiť do konca tohto roka. Pre členské štáty Únie je oveľa väčším problémom embargo na ropu, ktorá sa na spotrebe podieľa 25 percentami, a plyn, ktorého podiel na spotrebe je okolo 40 percent, pričom závislosť členských štátov od neho je rôzna. Slovensko je od oboch energetických surovín závislé výrazne – od plynu 85 percentami a od ropy 100 percentami. Podľa názoru kapitánov priemyslu nie sme schopní v najbližšom období sa odstrihnúť od ruských zdrojov a ich využívania bez negatívnych dosahov na životnú úroveň domácností či na fungovanie väčšiny sektorov ekonomiky.

## TERMÍNOVÁ VÝNIMKA

V embargu na ruskú ropu preto požadujeme spolu s Maďarskom a Českom a možno aj ďalšími členskými krajinami Únie termínovú výnimku, ktorá sa však spresní v priebehu druhého polroka tohto roka. EÚ v presadzovaní embarga na ropu priradila v tom, že bol vypracovaný štrnásťbodový program, ktorý počíta so zákazom okrem prepravy ropy a ropných produktov aj so zákazom poskytovania finančných služieb všetkým, čo majú niečo spoločné s ropným exportom. Dôvodom rýchlejšieho ukončenia dovozu uhlia, a pre niektoré členské štáty Únie aj ropy z RF, je deklarovaná nedôvera voči nej ako obchodnému partnerovi. Preto EÚ hľadá možnosti, ako čo najskôr ukončiť aj mieru závislosti od dodávok ruských fosílnych palív.

Najväčším embargovým problémom je ruský plyn, ktorý sa využíva

nielen na výrobu elektriny a tepla, ale aj na výrobu hnojív v poľnohospodárstve, čo v prípade ich nedostatku by mohlo spôsobiť problémy s ponukou dostupných kvalitných potravín. Jeho náhrada je síce možná z viacerých zdrojov z ázijského a afrického kontinentu vrátane dodávok skvapalneného plynu z USA, Nórska a Kataru. Ich objem však nenahradí dodávky ruského plynu a navyše bude za vyššie ceny.

## PLATBY V RUBĽOCH

Ďalším problémom v obchodovaní s plynom je požiadavka Ruska platiť za odobraný plyn v rubľoch, a nie ako doteraz v dolároch či eurách, čo sa pokladá za porušenie zmluvných podmienok. Dôvodom, prečo sa V. Putin tak rozhodol, je jeho tvrdenie, že americké doláre sú kryté len nikdy nesplateľnými dlhmi, zatiaľ čo ruský rubel je krytý komoditami. Mechanizmus platenia funguje tak, že odberatelia sú vopred povinní otvoriť si v ruskej Gazprombanke dva účty, z ktorých jeden je devízový a druhý rubľový. Odberateľ za odber plynu zaplatí najprv na devízový účet, ktorý na ruble prepočíta ruská centrálna banka a tieto potom zašle na účet Gazpromu. Odberatelia z členských štátov Únie tento mechanizmus odmietli, keďže ho pokladajú za porušenie dohodnutých zmluvných podmienok. Dva štáty však v termíne odmietli zaplatiť odobraný plyn v rubľoch, a preto dodávky do Bulharska, ako aj Poľska boli zastavené. Podľa informácií z ruskej strany si viac ako desať odberateľov zemného plynu dva účty v spomínanej ruskej banke otvorilo.

## PREPRAVNÉ TRASY

Posledný známy problém s ruským plynom je jeho preprava cez ukrajinské územie, ktorá je zabezpečovaná cez stanice Sochranovka a Sudža, z ktorých prvá s tretinovou kapacitou prepravovaného plynu je odstavená preto, že sa nachádza v Luhanskej oblasti pod kontrolou Ruska. Pre úplnosť treba povedať, že v prípade odstrihnutia ruských dodávok plynu do západnej Európy, ktorý je prepravovaný cez Ukrajinu a Slovensko, stratíme ročne tristo miliónov eur v štátnom rozpočte.

Slovensko oddávna preslávilo výskyt zlatonosných rúd  
V Hodruši-Hámroch v máji odomykali claimy

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Na Slovensku sa odnepamätí ryžovalo zlato. Svedčia o tom názvy usadlostí ako Zlatno, Zlatníky, Zlatá Baňa alebo Zlaté Moravce. Na Dunaji, Váhu, Nitre, Hrone či v Zlatej Idke už zlatokopov starého razenia nenájdete. Jedinou zlatou baňou je na Slovensku už len Rozália v Hodruši-Hámroch. Na ostatných náleziskách by nebola ťažba rentabilná. Tradície však udržiava Slovenská asociácia zlatokopov, ktorá zastrešuje osem zlatokopeckých klubov a cechov.

Pravidlá ryžovania sú jednoduché. Každý súťažiaci dostane vedro štrku, do ktorého porotcovia zamiešajú milimetrové zlatinky, kúpené v Kalifornii. Nikto však nevie, koľko ich má. V tomto roku ich bolo v jednotlivých kolách od päť do deväť. Súťaž sa na čas, ak niektorá zlatinka zlatokopovi odpláva, dostane trojminútovú penalizáciu. Štrk sa preosieva v miskách rôznych tvarov. Základné sú tri – kanadská, čínska a „gramafónka“.

## CISÁRSKY BANÍK

Baňa Starovšechsvätých v Hodruši-Hámroch, kde sa súťaž konala, má bohatú históriu; zlato a striebro sa tu ťažilo sedemsto rokov a uzatvorila sa až v roku 1950. Sférali do nej aj urodzení páni, v roku 1751 cisár František Štefan Lotrinský, manžel rakúsko-uhorskej cisárovnej Márie Terézie, a neskôr aj jej synovia korunní princovia Leopold II. a Jozef II. Dnes je v objekte múzeum. V hornej časti je najväčšia expozícia na Slovensku – Kvety baní s minerálmi z regiónu aj zo sveta, o ktorú sa zaslúžil geológ Richard



Viceprezidentka Danka MÚČKOVÁ pri ryžovaní. Ryžovať zlato začala na banickej fakulte Technickej univerzity v Košiciach.

Kaňa. Miesto tu našli aj banické náčinia a pomôcky, ukážky úspechov miestneho zlatokopeckého klubu a hodrušskej čipkárskej školy, ktorá vyrobila paličkované čipky na

svadobné šaty anglickej kráľovnej Alžbety II. Ešte stále žije posledná z čipkárok, ktorá kráľovnej paličkovala desaťmetrový závoj, vyššie deväťdesiatročná Eva Trenčanová.

Občas sa zdalo, že súťažiacich prepadla zlatá horúčka. Najstarší účastník sedemdesiatosemročný Viliam Kollár dokonca aj zabudol zastaviť časomieru. „Tak som sa tešil, že mám osem zlatiniek, až som na to zabudol,“ priznáva. „Chodím ryžovať na súťaže už vyše dvadsať rokov. Škoda, že si ako dôchodca nemôžem dovoliť zaplatiť zahraničné súťaže a ubytovanie.“ Doma má aj tak peknú zbierku ampuliek so zlatinikami z desiatok súťaží. Je slovenským majstrom zlatokopeckých veteránov v ryžovaní zlata.

## VELKÁ RODINA

Zlatokopi sa väčšinou dobre poznajú. Súťaže boli najprv s trampskými prvkami, dnes sú to skôr rodinné akcie. Občas aj doslovne, lebo súťaží celá rodina, manželia, ich deti a vnuci. Navzájom sa dobre poznajú, mnohí súťažiaci len pod prezývkami, ktoré majú aj na dresoch. Ryžovanie je životný štýl, večer prespia pri ohnisku a užijú si pekný víkend. Už som tu čakal len šerifa, ale zlatokopi majú rovno prezidenta. František Verbich skončil vo finále kanadskej panvice až ôsmy, zo siedmich zlatiniek mu odplávali dve zlatinky. Na otázku, čo musí splňať zlatokop, aby si ho ostatní zvolili za šéfa, odpovedá: „Som prezidentom už viac ako desiaty rok. Stačí málo, mať k tomu koničku vzťah, vedieť dobre ryžovať, mať organizačného ducha, a ak je geológ ako ja, tak je to len plus.“ K ryžovaniu sa dostal prostredníctvom starých zlatokopov, ktorí ho poprosili, aby im pomohol určiť na hornej Nitre

staré náleziská zlata. „Vtedy som to skúsil prvýkrát a už som ryžovanie neopustil.“ Súťaže vychádzajú z pravidel Svetovej asociácie zlatokopov, ktorá združuje dvadsať krajín. Je to dôležité, aby v zahraničí mal každý rovnaké podmienky. „Ja som s ryžovaním pochopil celý svet, od Severnej Ameriky, Kanady, Európy po Južnú Afriku.“

## ŽENY ZLATOKOPKY

Prekvapil ma veľký počet žien na tejto súťaži. „O úvodné podujatie roka býva záujem, máme tu vyše päťdesiat súťažiacich, veľa žien a detí,“ hovorí viceprezidentka SAZ Danka Múčková. Ryžovať zlato začala na banickej fakulte Technickej univerzity v Košiciach, keď počas diplomovej práce strávila istý čas v bani Rozália a zúčastnila sa na prvej súťaži. Neskôr sa stala jedinou technikou vedúcou odstrelov v kameňolomoch na Slovensku.

Danka Múčková patrí medzi najlepšie domáce „zlatokopky“. Aj v tomto roku začala dobre, vo finále v Hodruši-Hámroch skončila druhá. Z majstrovstiev sveta a Európy má asi pätnásť medailí, z národných majstrovstiev rôznych štátov okolo päťdesiat. „O počte medailí z týchto oblastných súťaží nemám ani predstavu, tipujem, že ich bude minimálne sto.“

V tomto roku na zlatokopov čakajú spoločné majstrovstvá Česka a Slovenska v Českých Zlatých Horách a majstrovstvá sveta, ktoré budú v susednom Poľsku v meste Zlotoryje.



## Dušan JARJABEK: Poslanie SND nemožno spájať s politikou a ideológiou

# Prospechárstvo nepatrí na prvú scénu

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív D. J.

Slovenské národné divadlo počas svojho vyše storočného pôsobenia pozitívnym spôsobom ovplyvnilo rozvoj slovenskej kultúry a divadelníctva. Vedno s činohrou je dodnes jeho pevnou súčasťou aj balet a opera. Súčasnú vedúcu však núti časť členov opery, aby sa stali zamestnancami rôznych sprostredkovateľských agentúr. Nielen o tomto probléme sme sa rozprávali s poslancom Národnej rady SR a podpredsedom Výboru NR SR pre kultúru a médiá Dušanom JARJABKOM (Smer – SD).

• **Súčasnú vedúcu Slovenského národného divadla (SND) sa niektorým členom opery rozhodlo upraviť pracovnoprávny pomer. Podľa plánu sa majú stať zamestnancami rôznych sprostredkovateľských agentúr. Je podľa vás možné takýto postup uplatniť v takejto reprezentatívnej štátnej inštitúcii?**

Určite nie. SND ako slovenská erbová inštitúcia má za úlohu podporovať rozvoj slovenskej kultúry a divadelníctva. Patrí pod Ministerstvo kultúry SR a zo všetkých slovenských divadiel je pod najväčším

### POD POKRIEVKOU

drobnohládcom verejnosti. Nie je to teda nijaká súkromná agentúra. Tým, že nesie názov slovenské a národné, má v divadelnej hierarchii svoje špecifické postavenie. Samozrejme, má aj svoju históriu. Prvého marca 1920 vzniklo v Bratislave SND z pôvodnej divadelnej spoločnosti, ktorá pôsobila v Bratislave ako mestské divadlo pod vedením Bedřicha Jeřábka – krátko po založení prvej Československej republiky. Vieme, za akých podmienok vznikala spoločnosť štátu Slovákov a Čechov. Na území Slovenska bolo zvlášť potrebné prinavrátiť späť do života slovenské národné uhorského štátu absolútne potláčané. Kľúčovú úlohu v tomto smere v oblasti kultúry zohralo práve SND. Pre porovnanie: Národné divadlo v Česku nesie iba názov národné. Má to svoj význam. Preto aj tá slovenskosť bola v tejto štátnej erbovej inštitúcii vždy plne podporovaná. Bol by som preto veľmi rád, ak by to ostalo takto aj naďalej.

• **Akým spôsobom je kreované SND?**

Je to trojzložkové divadlo. Spolu s činohrou v ňom pôsobí aj balet a opera. Neodmysliteľnou súčasťou opery je, samozrejme, aj orchester. Veľké množstvo ľudí sa stará o chod tejto inštitúcie. Slovenská opera, o ktorej teraz ideme hovoriť, je do určitej miery špecifická oproti iným operám vo svete v tom zmysle, že je v istej súčinnosti s činohrou. Vo veľkej väčšine prípadov pôsobí opera samostatne spolu s baletom. Preto jej súžitie s činohrou je istým spôsobom neprirodzené, pretože prevádzka činohry je diametrálne odlišná ako prevádzka opery. Sú to vlastne dva samostatne existujúce súbory s jednou ekonomikou, o ktorú sa musia, ľudovo povedané, deliť.

• **Prečo práve na Slovensku pôsobí opera spolu s činohrou v rámci jednej štátnej inštitúcie?**

Ako som už na začiatku spomínal, SND bolo založené krátko po vzniku Československej štátnosti. Iste dobre viete, že dnešná Bratislava bola pred rokom 1918 väčšinou obývaná nemeckým a maďarským obyvateľstvom. Slováci boli v totálnej menšine. V týchto náročných podmienkach sa zrodilo SND. Pre zabezpečenie jeho plnohodnotnej prevádzky súčinnosť činohry spolu s operou sa stala nevyhnutnosťou. Takým spôsobom funguje dodnes. Lenže súčasné problémy v opere nútia sa zamyslieť aj nad tým, či jednoducho netreba oddeliť ekonomiku, a tak vytvoriť dva samostatné súbory SND – operu a činohru – bez



Poslanec Národnej rady SR Dušan JARJABEK ako „človek od fachu“ dôverne pozná nielen situáciu v SND, ale aj v slovenskej kultúre všeobecne.

spoločného generálneho riaditeľstva. Často sa teraz začína porovnávať prevádzka opery a činohry. Je to neporovnateľné, a ak sa hovorí o veľkých operách vo svete, porovnáva sa s nimi naša opera. Treba veľmi pravdivo poznamenať, že zvyčajne sú tieto operné domy samostatné. Aj toto je cesta riešenia súčasných problémov a treba si pomenovať výhody a nevýhody takéhoto kroku. No a zvlášť vtedy, ak niekto pride s hlúpymi názormi porovnávanie týchto súborov z hľadiska výhodnosti a nevýhodnosti alebo porovnávať ich komerčnú úspešnosť, resp. neúspešnosť, čo sa práve začína diať.

• **Aké konkrétne názory máte na myslí?**

Pokiaľ niekto začne porovnávať operu s činohrou, napríklad z hľadiska návštevnosti, absolútne nevie, čo hovorí. Ak áno, tak zavádza politickú i laickú verejnosť. Áno, opera má oveľa menej predstavení ako činohra, ale to je úplne normálne. Všade vo svete to takto funguje. Problém, ktorý v štátnej opere nastal, má niekoľko častí, ktoré medzi sebou vzájomne súvisia. Vy ste na začiatku nášho rozhovoru spomínali problémy sólistov, ale to je iba vrchol ľadovca. Aktuálne najväčší problém súčasného vedenia SND je jeho filozofia, s ktorou vyhralo výberové konanie. Po dvoch rokoch nehrania následkom pandémie ochorenia Milana Kňažka prišli. Všade vo svete sa divadlá rozdeľujú na dve základné časti. Veľmi voľne povedané – je to skupina agentúrnych a repertoárových divadiel. Opakujem, veľmi voľne povedané. Ich spôsob fungovania je založený na tom, že máte konkrétny repertoár s istými pravidlami. To znamená, že

• **V čom spočíva spor medzi generálnym riaditeľom SND a sólistami?**

Veľmi som bol prekvapený, že ani jeden z nespokojných sólistov, ktorí spolu s generálnym riaditeľom vystúpili na Výbore NR SR pre kultúru a médiá, nehovoril o sebe, o výške svojich plátov, ale o poslaní SND a o strachu, aby sa z neho nestalo agentúrne divadlo. A aby nezaničilo. O žánre opery a komornej opery sme už za ministrovania Milana Kňažka prišli. Všade vo svete sa divadlá rozdeľujú na dve základné časti. Veľmi voľne povedané – je to skupina agentúrnych a repertoárových divadiel. Opakujem, veľmi voľne povedané. Ich spôsob fungovania je založený na tom, že máte konkrétny repertoár s istými pravidlami. To znamená, že

napríklad sólisti sú vo väčšine prípadov výlučne externými agentúrnymi „zamestnancami“. Druhá skupina sú klasické štátne divadlá, v ktorých sú všetci členovia ich umeleckých súborov kmeňovými zamestnancami. Plus v malej, nutnej miere externisti. Systém agentúrneho zamestnávania sa v súčasnosti, bohužiaľ, začal uplatňovať v opere SND. Generálny riaditeľ začal odrazu prepúšťať sólistov, ktorí boli doteraz kmeňovými zamestnancami. Na oplátku sú im ponúkané externé zmluvy. Ich náplň práce však ostala zachovaná. Robia to isté, čo robili predtým. Nastal preto oprávnený strach, čo bude ďalej. Právom sa pýtajú, akým spôsobom



Nie je veľa krajín, kde by reprezentatívne súbory opery a činohry pôsobili pod jednou strechou s jedným vedením a najmä so spoločnou ekonomikou.

sobom bude štátne divadlo ďalej fungovať a prečo vedenie divadla ich núti, aby sa stali externistami a eventuálne boli zastúpení nejakou agentúrou? Toto je však len jeden z problémov, na ktoré ako podpredseda Výboru NR SR pre kultúru a médiá poukážem.

• **V čom ešte kritizujete súčasné vedenie SND?**

Nepáči sa mi tiež to, akým spôsobom generálny riaditeľ riešil, respektíve neriešil prevádzku starej budovy SND na Hviezdoslavovom námestí. Vraj z hygienických a bezpečnostných dôvodov v nej „dočasne“ pozastavilo všetky vystúpenia v gescii SND. Ale na druhej strane ten istý generálny riaditeľ tú istú budovu ponúkal na prevádzku rôznym súkromným firmám. Jeho stále dookola opakujúce sa argumenty sú, že je to stará budova, nesplňajúca hygienické a bezpečnostné štandardy, preto musí ísť čím skôr do rekonštrukcie a dovtedy bude jej prevádzka zatvorená. Moja otázka spolu s koalícnymi i opozičnými kolegami smerovala v tomto smere k tomu, ako je možné, že prevádzka SND je v nej zakázaná, ale súkromné firmy tam naďalej môžu hrať a produkovať rôzne celovečerné spoločenské programy? Pýtam sa, ako je možné, že súkromná prevádzka tam môže, respektíve mohla naďalej pôsobiť a vystúpenia SND nie? Odpoveď je veľmi jednoduchá. Prerastanie vplyvu súkromného sektora SND počas tohto vedenia je čoraz viditeľnejšie nielen v oblasti prevádzky, ale aj v oblasti samotného výkonu sólistov. Tento problém však sa po zasadnutí výboru zázračne vyriešil. Budova je už zatvorená pre všetkých.

• **Do akej miery táto „reforma“ ovplyvnila chod činohry?**

Nijako. Všetky tieto veci sa dejú len v opere. Absolútne sa táto „reforma“ nedotkla činohry. V tejto súvislosti sú aj iné, doteraz nezodpovedané otázky od vedenia SND, napríklad v oblasti participácie financovania inscenácií cez isté zastúpenie sprostredkovateľských agentúr. Alebo, aká je ich participácia na prevádzke divadla? Nie je tiež jasné, do akej miery majú tieto agentúry, agentúra, ovplyvňovať dramaturgické plány. Na toto všetko by sme mali dostať odpovede po kontrole NKÚ, k čomu výbor prijal patričné uznesenie, a opäť jednohlasne. Skutočne sme sa o tom veľmi otvorene bavili.

• **V súčasnosti je tradičná slovenská kultúra do určitej miery nahradzovaná moderným kultúrno-kreatívnym priemyslom. Akým spôsobom môže štát zastaviť tento proces? Máme dostatočné zákonné ukotvenie v tomto smere?**

Áno. Pravidlá sú nastavené rôznymi zákonmi. Na jednej strane máme vytvorené slovenské erbové inštitúcie, ako sú SND, SNG, SNM atď. Na strane druhej na Slovensku pôsobia rôzne kunsthalle, experimentálne divadlá a pod., ktoré sú v súkromných rukách. Takže určité zákonné nadstavie tu existuje. Pýtam sa však, či je to aj finančne dobre nadstavené. Máme tu tiež rôzne fondy. Opäť sa môžeme rozprávať o tom, či tieto fondy pracujú kvalitne, alebo nekvalitne, kto v týchto fondoch pôsobí a v akom zastúpení. Za toto všetko je zodpovedné Ministerstvo kultúry SR.

• **Matica slovenská ako najstaršia celonárodná ustanovená Slovákov sa zaslúžila o vznik samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky. Aké by malo byť podľa vás jej poslanie v súčasnom globalizovanom svete?**

Myslím si, že Matica slovenská musí naďalej udržiavať slovenskú kultúru a byť akosi hrádzou proti liberalizácii našej spoločnosti. Okrem toho by mala najmä v mladých ľuďoch formovať zdravé národné povedomie a pozitívny vzťah k štátu. Na druhej strane hovorím, že by sa mala viac zamerať aj na slovenský juh. Toto mi úprimne chýba. Počas existencie bývalej Československej republiky bola ďaleko intenzívnejšia vo vzťahu k Slovákom na jazykovo zmiešaných územiach. Iste problémy na juhu našej krajiny pritom trvajú dodnes. Preto si myslím, že Matica slovenská by mala sústrediť väčšiu pozornosť na slovenský juh a byť tam podľa môjho názoru oveľa silnejšie a akčnejšie zastúpená.

• **Piateho mája 2022 ste Národnej rade SR podporili návrh koalície poslancov Miloša Svrčka (SME RODINA), ktorým sa zákonným spôsobom zafixovala výška účelovej štátnej dotácie pre Maticu slovenskú na 1,5 milióna eura – 122 koalíčných a opozičných poslancov bolo za...**

Poslanecký klub Smer – SD považoval za potrebné, aby sa výška účelovej štátnej dotácie ustálila v navrhovanej výške 1,5 milióna eura. Verím, že časť peňazí pôjde aj podporu kultúry štátotvorného národa na slovenskom juhu.

naďalej vlastnil túto budovu. Jedným z jeho argumentov bolo, že sa jej prevádzka neužíva a je potrebné ju čo najskôr predať. Pôvodne sa mala predať jednému gréckemu podnikateľovi, ktorý mal v tom čase zhodu okolností kúpený aj Hotel Carlton. Rozostavaná nová budova SND sa mala prestavať. Jej súčasťou malo byť aj jedno obrovské štúdio televízie Markíza, a aby to akože naočko spĺňalo verejnoprávny charakter, aj jedna malá knižnica. Proste jeden podvod nad podvod. Veľmi pekne ďakujem všetkým mojim vtedajším koalícnymi i opozičnými kolegami, že sa nám to celé v Národnej rade SR podarilo zastaviť. Ja som bol iniciátorom tej mimoriadnej schôdze. A som nesmierne hrdý, že sa nám poslancom väčšinovým hlasovaním už to uznesenie o uznesení, v ktorom sa druhá vláda Mikuláša Dzurindu mala tohto „bieleho slona“ zbaviť, podarilo prelomiť. Vláda rozhodnutie Národnej rady SR musela rešpektovať a všetko zobrať späť. Plán dokončenia novej budovy SND ostal tak v pôvodnom znení pre cieľ štátu. Počas prvej vlády Roberta Fica sa ju podarilo po dlhých rokoch čakaní konečne dokončiť. Ministrom kultúry bol vtedy Marek Maďarič.



# OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846  
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

6/2022  
bezplatné

Zdroje obrázkov: Pixabay, fotokoláže: EČ

## ROZPRESTRIE KRÍDLA OROL TATRANSKÝ?

EVA ČULENOVÁ

PATRÍCIA GABRIŠOVÁ

### Zákon hrabavcov

v tomto vzťahu je dominantná sliepka stačilo ju počúvať vyhol by si sa strachu je samozrejme ako ihla potiera si oči octom a zahrabáva cudzie obeť existujú len tri pravidlá (učila sa to od vajička)

1. čakať
2. držať zobák
3. pred stínaním hlavu hore

### Z liturgie

verím ti, Kostitras nechcel si ublížiť vedome porozkladal si ma náhodne rozkonárenú ako zaklínadlo ak uhádneš moje meno, podelím sa s vtákmi o šesť rozdrobím si ťa v oslom mlieku (chcem ťa, chcem a budem ťa mať) tak nám obom treba nebolo nám súdené skamenieť

Orol tatranský rozprestiera krídla nad Slovenskom v čase, keď je slovenskému ľudu zle. Vyletí nad Tatry, rozprestrie svoje obrovské krídla a prikryje svojimi perutami národ slovenský pred zlom a nepohodou. Na Slovensko tak neprší zlo, nepadá naň sociálna ťažoba, negniavi ho strach, neutláča neistota. Perute orla tatranského sa pre štúrovcov stali metaforou ochrany národa slovenského; tieto perute sa nad jeho trápením rozprestrú ako dáždňik a nepustia k slovenskému ľudu zlo, vojny, súženie, porobu, ponížovanie alebo aj zničenie. Od roku 2020 sa utrpenie a poroba obyvateľstva prehľbujú. Najprv to bolo vplyvom pandemických opatrení, potom zapájaním sa do ozbrojeného konfliktu, ktorý je v našom susedstve, a celkom istotne je bojom veľmocí. Pokračuje to prenasledovaním opozície, nepohodných ľudí, umlčovaním „neštandardných“ názorov, vypínaním médií, ktoré nejdú s vládnucou ideológiou. Začiatky týchto krokov sme mohli pozorovať už pri protipandemických opatreniach, čo ma núti zamýšľať sa nad tým, že každú svetovú vojnu sprevádza nejaká pandémie. Všimli ste si to? Ľudia sú nálepkovani, opozícia zosmiešňovaná, vytvárajú sa rôzne zoznamy „protispoločenských“ živlov (áno, aj my sme sa nedávno na jednom takom zozname neoprávnené a nepodložené ocitli). Možno ide o preformátovanie geopolitiky, možno dokonca o preformátovanie celosvetovej, minimálne európskej spoločnosti. Možno má súčasný ekonomický systém problém a je potrebné nastoliť nový. Isté však je, že s každou nadnárodnou zmenou súvisiacou s preformátovaním systému prichádza aj k zníženiu životnej úrovne bežného obyvateľstva, k biede, neistote a strachu. Trpí právo, slušnosť, empatia, trpia medziludské vzťahy, trpí spolupatričnosť, no najviac trpí zdravý rozum a vzdelanosť. Tie sú schované pod rúškom falošného súcitu a veľkých falošných slov o demokracii a slobode (áno, aj prejavu). No ako ukázali posledné mesiace, ba dva roky: pravda je lož a lož je pravda, otroctvo je sloboda a sloboda je otroctvo, vojna je mier a mier je vojna. Nespravodlivosť je spravodlivosť a spravodlivosť je nespravodlivosť. Nenávisť je slušnosť a slušnosť je nenávisť. Už len povedať pravdu je revolučný čin.

Vieme, či slová som teraz použila; sú to slová niekoho, kto vo svojich dielach spracúval otázky manipulácie, poroby, odstránenia demokracie. Dávam si otázku, kde v tomto systéme-nesystéme má miesto kultúra a literatúra? Čo si môže-

me dovoliť napísať, povedať, ukázať? Kto je pohodlný a kto už nie? Umenie je predsa len jedno. Nie je dobré ani zlé. Nie je vyhovujúce ani nevyhovujúce. Neslúži nikomu. Je pre všetkých. Môže sa páčiť alebo nepáčiť. Ale je slobodné. Rovnako aj fakty. Fakt je len jeden. Takisto ako argument. Nedajú sa znásilniť, zotročiť, zmeniť. Kto si to myslí, ide proti rozumu a logike. Kultúra, vzdelanie a slušnosť na Slovensku sú na chvoste pozornosti. Nedoštudovaný novinár poučuje a zosmiešňuje docenta práv, medicíny alebo i jazykovedy. Tí, ktorí nikdy nepísali, alebo samozvaní autori, pohrdajú skúsenými a etablovanými spisovateľmi, kultúrnymi činovníkmi, dlhoročne existujúcimi spolkami. Internetové statusy plné pravopisných, gramatických a štylistických chýb sú povyšované nad erudované články a štúdie, ktoré prešli redakčnými radami a recenzným konaním. Toto zjavne súvisí so spomínanými výrokmi Georgea Orwella. Kultúra a umenie podávajú a ukazujú pravdu. Je to ich poslanie. Ale niekto nechce, aby pravda zaznievala. Áno, povedať pravdu je v súčasnosti revolučný čin. Ale pravda a harmónia sú základom ľudskej podstaty. Tá je teraz ničená. Nástrojmi ničenia kultúry sú, ako vidíme v posledných dvoch rokoch, zosmiešňovanie autorít, ponížovanie kultivovaného slova, povyšovanie barbarstva, neuznávanie – alebo skôr nepochopenie hodnôt. Nie som asi jediná, ktorá vidí za potieraním hodnotnej slovenskej kultúry a vzdelanosti odtrhnutie sa od tradícií a Slovanstva. Vykorenenie. Slovanstvo je chápané ako niečo zastarané, v horšom zmysle ako „protihodnotový“ systém. Ale toto predsa nie sme my. Nie sme niekto iný. My sme Slováci a Slovania. Vážme si samých seba, vážme si svoju vzdelanosť, kultúru, tradície a jazyk. Nachádzame sa na križovatke nielen dejín, ale aj na križovatke medzi právom a bezpráviem, ľudskosťou a neľudskosťou, kultúrou a barbarstvom, vzdelanosťou a nevzdelanosťou, umenia a povrchného konzumu, slobody a totality.

Podľa toho, ktorú cestu si ako národ vyberieme, taký budeme žiť život. Aspoň čiastočný obrat k slovenskej kultúre nám môže pomôcť. Preto vám, čitateľom, ponúkame osobnosti a tvorbu slovenských autorov. Ale či sme schopní samotného výberu, ukážu najbližšie dni a mesiace. Možno potrebujeme toho Orla tatranského, ktorý rozprestrie krídla nad Slovenskom.





Foto: archív autorky

# ZVLEKANIE NEZNAMENÁ VYZLIEKANIE

Rozhovor s mladou talentovanou autorkou Lenkou Želonkovou

MARCEL PÁLEŠ

## Slovesné umenie

**Marcel PÁLEŠ:** Lenka, knižný debut je už na stole aj v knípkupectvách, ale čo bolo na počiatku, teda keď sa *Zvliekanie* ešte len rodilo ako nápad?

**Lenka ŽELONKOVÁ:** Na začiatku bolo slovo. Hovorím to ako položart, pretože poviedky a iné krátke prózy vznikali bez ambície vzrásť do niečoho väčšieho. Samozrejme, vydať knihu bol môj sen už od detstva, ale na to, aby to nadošlo reálne kontúry, som potrebovala aj moje popísané papiere roky. Dnes som rada, že som počkala.

**Zvliekanie ako názov automaticky evokuje čosi intímne, nakoľko to ale súvisí aj s nejakým твоjim autorským zvlieknutím sa?**

Koncepcia mojej knihy je postavená na zvliekaní, pozor, nie vyzliekaní. Vzhľadom na obal knihy v kombinácii s názvom som sa stretla s nejednou mylnou interpretáciou. Neprekáža mi to, v podstate trestám ľudí za to, že súdia knihu podľa obalu. Kniha je rozdelená do troch vrstiev kože a aj čitateľ môže pocítiť, že sa čoraz hlbšie dostáva pod povrch.

**Literárna obec ťa vníma ako prozaičku, ale rovnako aj ako poetku. Už po úvodných slovách knihy som mal pocit, že i keď čítam prózu, presvitá cez ňu poézia. Zámer?**

Implementovať poéziu do prózy je viac nutkaním ako zámerom. Robím to prirodzene. Filozofia môjho písania spočíva

v presvedčení, že vyjadrovať sa explicitne nás ochudobňuje o množstvo skúseností a emócií, ktoré vďaka poetickému jazyku môžeme získať a prežiť.

**Nedostatok lásky, absencia komunikácie, chudoba či sklamanie – aj to sú témy, ktoré možno vo *Zvliekaní* nájsť. A k tomu rôzne sociálne vrstvy postáv. Do akej hĺbky sa ti inšpiráciou stáva pozorovanie všednej či nevšednej každodennosti?**

Odjakživa mi bolo bližšie ľudské psyché, vzťahy a ich analýza než vyčerpávajúce opisy prostredia. Jedna prechádzka po námestí v popoludňajších hodinách vie inšpirovať k hodinám písania. V prvom rade je to všedná každodennosť, ktorú možno vnímať ako jedinečnú a nevšednú.

**... a zrejme tu a tam viac či menej dávaš prózou najavo aj svoje postoje k dnešnému svetu.**

Nemôžem zaprieť seba samu vo vlastnej tvorbe. V mojich poviedkach sa však vyskytujú aj násilníci, sociopati a vrahovia. Ich činy neobhajujem, nestotožňujem sa s ich vnímaním sveta, ale mám pre nich pochopenie. To, čo cítim k týmto ľuďom, je číra empatia, ktorú si podľa mňa zaslúži každý.

**Predpokladám, že *Zvliekaním* sa končí len jedna z mnohých kapitol tvojej tvorby, najmä ak hovoríme o plánoch a túžbach. Čo máš rozpisované aktuálne?**

Sú obdobia sucha a dažďa. Aj týždne nepísania považujem za čas dozrievania. Okrem krátkych básní, ktoré v poslednom čase vyplývajú zo svojho vnútra, som v mojich novších poviedkach spozorovala spoločné znaky, ktoré pomaly formujú ideu ďalšej knihy.

**A čo aktuálne čítaš?**

Vzhľadom na to, že sa pripravujem na štátnice z anglického jazyka, čítam klasiku v angličtine. Momentálne si užívam *Portrét Doriana Graya*, nasledovať bude *Zvieracia farma* od Orwella. Pri dielach svetovej klasiky ma občas ovládne pocit, že všetka pravda už bola napísaná.

**V súčasnosti rezonuje spoločnosťou téma vojny. Ty si síce mladou autorkou, ale predpokladám, že aj v tomto máš postoj jasny. Ako môže podľa teba aj umenie prispieť k lepšej spoločnosti?**

Je pre mňa veľká otázka, či ten, kto miluje umenie, vôbec môže byť zlý. Skutočné umenie, ktoré vzniklo preto, aby sa mohlo ďalej tvarovať cez zmysly recipienta, učí lásku. Ak vieme, že umenie stvoril človek, ako by sme boli schopní mu ublížiť?



**Lenka Želonková (2000) pôsobí v Prešove, študuje odbor špeciálna pedagogika na Prešovskej univerzite. Vede krúžky anglického jazyka a tanečnej gymnastiky v materských školách a je moderátorkou spravodajstva v univerzitnom rádiu. Venuje sa písaniu prózy a poézie. Od roku 2017 je členkou Spišského literárneho klubu. Je laureátkou súťaží Poetická Ľubovňa, Literárna Senica L. Novomeského, Mladá slovenská poviedka, Literárny Zvolen a iné. Vo februári vyšiel jej debut *Zvliekanie*.**

## Výtvarné umenie



Meno tohto znamenitého koloristu a figuralistu, ktorý zomrel vo veku 53 rokov, zvykne spájať slovenská umenoveda s pojmom Generácia 1909.

# EUGEN NEVAN

Patril do okruhu talentovaných rozhladených autorov, usilujúcich sa aktualizovať odkaz národnej tradície v umení a zároveň reagovať na impulzy dobových európskych (hlavne francúzskych) výtvarných tendencií. Maliar, grafik a kresliar Eugen Nevan (pôvodne Neufeld) uzrel prvý raz svetlo sveta 18. januára 1914 v Liptovskom Mikuláši. Navštevoval Lekársku fakultu Karlovej univerzity (1934 – 1936), ktorú nedokončil, a súčasne Ukrajinskú univerzitu v Prahe. Vzápätí študoval u renomovaného prof. Williho Nowaka na Akadémii výtvarných umení v Prahe (1936 – 1939), v roku 1937 absolvoval študijnú cestu do Paríža, kde prišiel do bezprostredného kontaktu s tvorbou Henriho Matissa. Ako jediný príslušník svojej generácie rozvíjal v kontexte vlastného diela odkaz tohto významného francúzskeho maliara. Cesty do Paríža, vtedajšieho centra



**Žena so šatkou (olej, 1936 – 1939; v zbierkach Oravskej galérie v Dolnom Kubíne)**



**Žena v žltom (grafika, 1944 – 1945; v zbierkach Slovenskej národnej galérie v Bratislave)**

sívnych lyrikov slovenskej maľby 20. storočia, bol členom pražských umeleckých spolkov Mánes (v roku 1944 mu usporiadal v Topičovom salóne prvú samostatnú výstavu), Hollar a Skupiny výtvarných umelcov 29. augusta.

Ako umelec „na voľnej nohe“ žil a tvoril od roku 1953 v Bratislave (dlhší čas mal ateliér na Vysokej ulici).

Okrem Matissa ho fascinovali aj Paul Klee a André Derain, z domácich autorov mu bol najbližší Mikuláš Galanda. „Bez Nevana by dejiny slovenského výtvarného umenia neboli tým, čím sú“ – píše insider Ľubomír Podušel. „Do centra (ako dominantu) svojej tvorby vložil motív ženy.“ Obrazy nežného pohlavia maľoval tak, že im „vtlačal pečať osobitného „médiu“ na báze farebnej reči riedkych i hrubých farebných náterov, ktoré pred nami ožívajú a žijú svoj vlastný život“. Ide o život „plný spútanej (v počiatočných i neskorších etapách umelcovej tvorby) a nespútanej energie (hlavne v jej neskorších a záverečných obdobiach)“. Celkový kolorit Nevanových diel sa stal „nositeľom umeleckej výpovede tvorca, chrbtovou osou jeho umeleckého ja“. Jednotlivé maľby, kresby a grafiky oslovujú empatického vnímateľa tak rečou výtvarníka, ako i autentického svedka ľudských tragédií a bolestných osudov. Bravúrne dokázal vo svojich najlepších opusoch zotrieť hranice medzi včerajškom a dneškom, aby „nazrel do sveta univerzálnej pravdy – universa ludens“.

Zovšeobecňujúco možno konštatovať, že ťažiskovými líniami Nevanovej tvorby boli klasická vyváženosť kompozície, plošný charakter maľby a harmonická farebná skladba. Námetovo maliar obľuboval interiér s dekoratívnymi prvkami a so ženskými figúrami, pričom figúra vždy dominuje a do istej miery potláča zvyšné súčasti

svetového kumštu, zopakoval niekoľkokrát v priebehu štyridsiatich rokov. Pre židovský pôvod bol v rokoch druhej svetovej vojny rasovo prenasledovaný a len zázrakom unikol násilnému transportu do koncentračného tábora. V povojnovom období definitívne uzavrel výtvarné štúdium a pôsobil ako asistent prof. Vladimíra Sychru na AVU v Prahe, kde žil do roku 1950, respektíve na Katedre výtvarnej výchovy Vysokej školy pedagogickej UK v Bratislave (1950 – 1953).

Eugen Nevan, jeden z takzvaných expresívnych kompozičného celku. Medzi často zobrazované motívy patrí mi lieu divadiel, koncertných sál, galérií. Autora primárne neinteresuje dianie na javisku, ale mágia zákulisia (intimita divadelných šatní, baletky vo chvíľach oddychu či prezliekania...).

Prvé ucelenejšie výtvarníckove curriculum vitae napísal v šesťdesiatych rokoch renomovaný teoretik umenia, estetik, axiológ, filozof, psychológ a prekladateľ Marian Városov (1964). Vďaka spomenutému kunsthistorikovi Ľubomírovi Podušelovi máme už dnes k dispozícii aj hodnotnú knižnú monografiu o Nevanovom živote a tvorbe (SNM – Múzeum židovskej kultúry, 2020. 350 s.). Umelcove biografické súradnice a dielo reflektuje na pozadí niekoľkých časových etáp, ktoré možno oprávnené pokladať za mílniky slovenskej výtvarnej tvorby. Monografia prináša erudovaný pohľad na rozvetvené Nevanovo dielo s plnohodnotným uplatnením nových poznatkov a záverov umelecko-historického výskumu. Kručiálnu textovú časť s rozsiahlou hodnotiacou štúdiou dopĺňa Nevanova biografická, vyčerpávajúca zoznam samostatných a kolektívnych výstav, komplexná bibliografia, cudzojazyčné resumé, spomienky a výpovede priateľov a známych. Isteže, chýbať nemôže bohatá obrazová dokumentácia s celostranovými farebnými a čiernobielymi reprodukciami malieb, grafických listov a kresieb. Viaceré z diel boli uverejnené prvýkrát a rozhodne ich možno považovať za objavné svedectvá o Nevanovom zrkadlení reality, v ktorej žil a ktorú vlastnou existenciou a širokospektrálnou umeleckou činnosťou spoluvytváral.

Zhodne s Ľubomírom Podušelom konštatujeme, že výtvarníckove opusy zobrazujú a reflektujú človeka stojaceho uprostred sveta a jeho bytie v čase. Človeka, ktorý vedel, že umenie je fascinujúco disparátne, vo svojich prejavoch mimoriadne bohaté, pestré i variabilné – jednoducho nezničiteľné. Rodák z Liptovského Mikuláša nikdy nerezignoval na presvedčenie, že náš svet ostane skutočným len dovtedy, pokiaľ je a vždy bude autenticky ľudským priestorom. Tvorba Eugena Nevana, ktorý dlhodobo trpel depresiami a napokon pred päťdesiatimi rokmi, 16. októbra 1967, spáchal v Bratislave samovraždu, odkazuje, že sa nedokážeme vymaniť zo súkolesia večnosti. Ide o majstrovskú umeleckú reflexiu účinkovania rozmanitých ľudských vlastností, vzťahov a súvislostí, na ktorých vzniku a intenzívnom pôsobení máme bezpochyby podiel aj my sami.

Peter CABADAJ



**Žena pred zrkadlom (olej, 1967; v zbierkach Tatranskej galérie v Poprade)**



## ZVLIEKANIE

LENKA ŽELONKOVÁ

Ukážka z tvorby

Drahý zamestnanec pošty,

obdivujem Vás. Chce to poriadnu dávku sebadisciplíny. Rešpektovať a nenazrieť. Lútujem Vás. Aj holub by radšej zobal z ruky, než by sa stal poštovým.

Z obdivu i ľúlosti Vám pišem tento sprievodný list.

Je obálka. Do nej sa vkladá všetko, čo má význam. Podpisy, pečiatky, vyhlásenia, žiadosti, sťažnosti, zemiakové chrumky, predvolania, zápisnice, plyšová opička, mamine šaty, Vaša dlaň. Alebo nemá.

Obálka zostáva nezaslaná. Podstatné je, že to môžeme urobiť.

Pán zamestnanec, viem, ako sa to stalo. Kráčali ste cez domovú oblasť a premýšľali nad tým, koľko listov stratí strom za jednu jeseň, keď na Vás spoza plota vyskočil pes. Vaša taška na kolieskach sa prevrhla a ústrižky cudzích životov vypadli na chodník. To som bola ja. Ja som sa roztrúsila a odvtedy sa neviem pozbierať.

Strácam sa. Kto mojej plyšovej opičke pristúpil krk? Kam pôjdem, keď ma toto mesto rozfúkalo do ulíc?

Pán drahý zamestnanec pošty, zničiť nás môže jedine náš obsah. Keď to urobí – a rátaťme s tým, že raz to iste urobí – máme dvesto chutí vojsť do škatule, zalepiť východ lepiacou páskou a poslať sa.

Odpustite si ten šok, keď sa v zásielke čosi pomrví. Pred spánkom sa zvyknem prehadzovať. Ak by kartón navlhol, o nič nejde. Je to štandardný hygienický postup. Pravidelne vyplavujem ústrižky s neaktuálnou výpovednou hodnotou. Splácam dlhy. Podpisujem splnomocnenia. Som držiteľkou duševného majetku. A mám klaustrofóbiu. Bojím sa samej seba.

V zásielke nemôžem byť ja. Iba moje časti.

Podpíšem Vašu dlaň a Vy sa toho poštového tajomstva už nikdy nezbavíte.

S úctou

Váš balík

P. S.: Pribaľte, prosím, balíček chrumiek. Náklady s tým spojené uhradím po doručení.



Pri pohľade do minulosti zistíme, že **Slovesná jar** vznikla pôvodne ako súčasť Martinských kultúrnych slávností, nadväzujúcich na tradíciu matičných augustových zhromaždení v 19. storočí. Čoskoro po svojom vzniku však bola transformovaná do plnohodnotného samostatného podujatia, ktoré si rýchlo získalo obdivuhodne široké divácke zázemie a patrilo medzi najpopulárnejšie kultúrne podujatia na Slovensku, mala a stále má aj silný spoločenský rozmer. Aj v uplynulých dvoch rokoch, počas obmedzení spôsobených covidovou pandemiou, patrila medzi hŕstku podujatí pod Tatrami, ktoré neboli zrušené a kontinuálne, v daných možnostiach, ponúkala ďalej pohľad na mnohorozmerný život literatúry a kultúry vôbec.

Organizátori Slovesnej jari – najstaršieho literárneho festivalu na Slovensku – aj tentoraz pripravili v dňoch 6. – 9. júna 2022 pre priaznivcov dobrej literatúry, kultúry a umenia zaujímavý multizáňový program. Popri tradičných stretnutiach s tvorcami literárneho slova, básnikmi aj prozaikmi, v ňom nebudú chýbať prezentácie najnovších knižných titulov, slávnostné vyhodnotenia celoslovenskej literárnej súťaže Paulinyho Turiec, vernisáže výstav, pripomenutie dvestoročnice narodenia viacerých predstaviteľov štúrovej generácie, 161. výročia Memoranda národa slovenského, programy pre začínajúcich tvorcov i najmladších čitateľov, hudobné vystúpenia, divadelné predstavenie, filmové projekcie...

Aktuálny 56. ročník Slovesnej jari opäť organizuje Spolok slovenských spisovateľov v spolupráci s Maticou slovenskou a mestom Martin, Radou národnej kultúry, Turčianskou knižnicou, Slovenským komorným divadlom, Kultúrnou scénou v Martine a ďalšími partnermi. Podujatie z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Organizátori srdečne pozývajú do Martina a jeho blízkeho okolia všetkých priaznivcov predovšetkým pôvodnej knižnej kultúry aj ďalších spriaznených múz. Na tradičný, nielen literárny festival plný kvalitnej pôvodnej poézie a prózy, ba doslova chuti, vône, farieb... Druhý júnový týždeň bude v Turčianskej záhradke a v Martine, mekke pôvodného slovenského literárneho slova, ako mesto právom nazývajú literárni historici a publicisti, dôkazom, že úspešný priebeh podujatia je spoločným dielom organizátorov, účinkujúcich, divákov a atmosféry.

## Kakademická pôda

### MARTIN KUBUŠ

Mechanickí vlci vjú,  
krúžia ako supy z výšky,  
či som hoden toho zlata,  
zlata mačky, zlata líšky.

Údajne dost' nepracujem,  
keď' neleším smaragd v truhle.  
Z vašej pôdy porastú len  
pahýle a pníky stuhlé.

Stáli ste jak tieto rýmy,  
ako smrť, čo v skrini máte,  
prednáškové cintoríny  
vyvážili ste si v zlate.

Tak v tichosti robím krik  
a hľadám si živné miesto,  
veď je zo mňa robot, nik,  
za dverami duší jesto.

Občas bývam umučení,  
keď učíte o učení,  
o písmenách miesto Písma  
(Táto veta má byť prísna!),

miesto listov o jeseni,  
čo sa rýchlo v zimu zmení.  
Poznamim sa zohriať skúsme,  
nezmrzne nám potom úsmev!

## 56. ROČNÍK SLOVESNEJ JARI V MARTINE

6.-9.6.2022

PODELOK 6. 6.	STREDA 8. 6.
<p>15. h. Medzi jami a Novej Sláviacej 3. h. Vysoká 1 ZASADNUTIE RADY NÁRODNEJ KULTÚRY PARTICIPANT: M. UPRVIA MARIANOVA NARODA SLOVENSKEHO Moderátor: Igor Vank</p> <p>11.30 h. Memorandum o slove POLOŽENIE VENCOV K PAMÄTIKU MEMORANDA NÁRODA SLOVENSKEHO Moderátor: Igor Vank</p> <p>16. h. Turčianska knižnica, Slavkov 2 RADO VOJTEK: ČIAROSVET KONKRETIZOVANÉ ZHROMAŽDENIE Moderátor: Igor Vank</p>	<p>16. h. Turčianska knižnica, Slavkov 2 JARNÁ ŠKOLA FANTÁZIE PROGRAM PRE ŠKOLÁKOV DO 12. ROKA Moderátor: Peter Štefánik, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p> <p>16. h. Základná škola Ľudovika 17 SLOVO ARO ČOKOLÁDA LITERÁRNO-KULOVNÝ NÁSTUP Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p> <p>16. h. Turčianska knižnica, Slavkov 2 ŽIVOTNÁ CESTA JANA KOLLÁRA KOMPONOVANÉ LITERÁRNO-KULOVNÉ NÁSTUPY Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p>
UTOROK 7. 6.	ŠTVRTOK 9. 6.
<p>16. h. Slovenský Spolok slovenských spisovateľov, Slavkov 2 PAULINYHO TURIEC KONKRETIZOVANÉ ZHROMAŽDENIE Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p> <p>18. h. Slovenský Spolok slovenských spisovateľov, Slavkov 2 ODKAZ ŠTUROVSKEJ GENERÁCIE KONKRETIZOVANÉ ZHROMAŽDENIE Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p> <p>14.30 h. Matica slovenská – odd. Martin 1 SLÁVNOSTNÉ ODHĽENIE BUSTY ŠTEFANA MARKA DAXERA Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p> <p>18.30 h. Matica slovenská – odd. Martin 1 ALEGORICKÝ SPIEVOV NA NÁRODNÝ CINTORÍN Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p>	<p>17. h. Turčianska knižnica, Slavkov 2 PODOBY SLOVA KONKRETIZOVANÉ ZHROMAŽDENIE Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p> <p>18. h. Základná škola Ľudovika 17 LÁSKA NA PRVÝ POHĽAD... A POVESTI TIEŽ KONKRETIZOVANÉ ZHROMAŽDENIE Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p> <p>18. h. Slovenský Spolok slovenských spisovateľov, Slavkov 2 ODKAZ ŠTUROVSKEJ GENERÁCIE KONKRETIZOVANÉ ZHROMAŽDENIE Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p> <p>18.30 h. Slovenský Spolok slovenských spisovateľov, Slavkov 2 VERNÍ V ŽIVOTE – NEROZLUČNÍ V SMRTI KONKRETIZOVANÉ ZHROMAŽDENIE Moderátor: Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank, Igor Vank</p>







(24. 6. 1922  
– 14. 9. 1944)

## EVŽEN KARVAŠ

Turisti, ktorí majú schodené zákutia Malej Fatry, to miesto so sugestívnym pamätníkom Karvaša a Blahovca, odkiaľ je nádherný výhľad na Vrútky a okolité jazerá, dôverne poznajú. Okrem iného tam majú zraz účastníci Výstupu na Minčol, pravidelne organizovaného koncom apríla. Mladšie generácie ale zrejme netušia, kto boli Evžen Karvaš a Vladimír Blahovec. Blížiac sa 100. výročie narodenia prvého menovaného ponúka vhodnú príležitosť ozrejmiť aspoň v stručnosti tragický životný príbeh týchto dvoch odvážnych a statočných mládencov, ktorí hrdinsky padli v Slovenskom národnom povstaní.

Evžen Karvaš prišiel na tento svet v juhomoravskom meste Hodonín. Vychodil Baťovu diferenciálnu meštiansku školu v Zlíne, po maturite na Reálnom gymnáziu v Holešove (11. 6. 1941) študoval medicínu na Lekárskej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Absolvoval „päť semestrov lekárskeho štúdia, dňa 9. marca 1944 prvé rigorózum, s prospechom výborným“. Tri dni pred vypuknutím SNP odišiel z topolčianskej nemocnice, kde pracoval, do Prievidze a odtiaľ horami cez vtedajšie Nemecké (dnes Nitrianske) Pravno do Kúneradu. Dobrovoľne sa prihlásil do boja o Vrútky, kde 14. septembra 1944 zahynul vo veku 22 rokov. Dňa 15. februára 1947 bol slávnostne promovaný za MUDr. in memoriam. Toľko prezrádzajú základné biografické údaje.

Citlivý Evžen Karvaš zažil v Protektoráte Čechy a Morava ako očitý svedok perzekúcie svojich priateľov a vlastencov. Spojenie s Českom nestratil ani po príchode na Slovensko. Niekoľkokrát ilegálne prekročil hranice do Protektorátu a sprevádzal utečencov na Slovensko, kde im zabezpečil dokumenty, prácu alebo dopravu. Začiatkom roka 1943 ho prvý raz uväznili a kruto mučili. Vôľu mladého oduševneného človeka však nezlomilo ani dvadsaťpäť dní brutálneho vyšetovania gestapáckymi metódami. Neskôr musel pretrpieť ešte jedno dvadsaťdňové väzenie. „Prvé dni som chcel zomrieť“, uvádza vo svojej korešpondencii týkajúcej sa internácie a po-

### MLADÍ VO VEČNOSTI

kračuje: „Videl ma niekto plakať pri tých ranách? Len ja viem, že som sa smial, aj keď si snád mysleli, že je to vzlykot. Ale vtedy, keď sa mojim ľuďom vyhrážali Protektorátom, som plakal – a to plakal chlapec i muž. Muž zo zlosti a chlapec od bolesti.“ Odcitujeme ešte z iného Karvašovho listu. Možno ho vnímať ako vyznanie dvadsaťročného vysokoškolača, ktoré sa, žiaľ, stalo tragickou skutočnosťou. „Divoká krv mojich predkov koluje tiež v mojom tele, v mojich zoslabsnutých žilách, ktoré napriek tomu sú stále ešte dosť silné, aby si zvolili radšej samovraždu než otroctvo. Chceme žiť, naozaj žiť, nechceme byť žiadnym zrkadlom, žiadnym hrdelným automatom.“

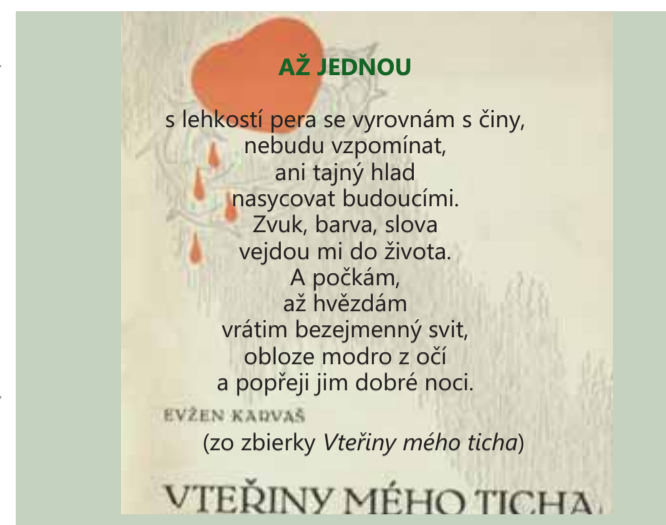
Posledné hodiny a minúty Karvašovho života bližšie objasňujú spomienky turčianskeho odbojára Alojza Ritnošika, publikované v knihe Ondreja Sliackeho *Odpustite, mamička...* (Mladé letá, 1974).

„Nemecké tanky prelomili povstaleckú obranu pod Strečnom a začali prenikať k Vrútkam. Partizánska skupina Helena, ktorej som velil, dostala za úlohu zlikvidovať štyri nemecké delostrelecké batérie medzi Dubnou Skalou a Vrútkami... Posila v počte asi sedemdesiatich mužov prišla z Kúneradu a večer pred bojom prespala na Bagárovej chate. Na druhý deň asi o štvrtej prišla do našich postavení. Viedli ju dvaja mladíci, takmer chlapi. Jeden z nich, Blahovec, sa mi hlásil ako veliteľ a toho počerného, Karvaša, mi predstavil slovami: „Toto je doktor zo Zlína a ináč môj zástupca... Blahovec mal vojenskú uniformu a hodnosť nadporučika, Karvaš bol v civile. Oba mali samopale a pištole... Zničili sme dve delá, no keď Nemcom prišla posila, začali sme ustupovať do hôry. A vtedy sa to stalo. Blahovec zostal ležať prestrelený a Karvaš, ktorý bol s ním, ho kryl vlastným telom. A neopustil ho ani mŕtveho. Keď vystriedal posledný náboj, nevzdal sa, ale rozlomil ampulku s jedom, ktorú mal pri sebe ešte asi z nemocnice...“ Oba kamaráti tak symbolicky zomreli v objatí.

Bolo by krajne nespravodlivé voči Vladimírovi Blahovcovi, keby sme neuviedli aspoň základné životopisné informácie. Narodil sa 10. júla 1920 v severoamerickom meste Norfolk (štát Virgínia). Zmaturoval na reálnom gymnáziu v Bratislave, kde od roku 1939 študoval na Právnickej fakulte Slovenskej univerzity. Odmietol akceptovať totalitný režim Slovenského štátu a počas štúdií viedol proti nemu Krajský súd v Bratislave trestné konanie vo veci verejného hanobenia republiky a jej symbolov, ako i porušovania zákona o slovenskej pracovnej službe. Ako presvedčený antifašista, demokrat a československý vlastenec bojoval v SNP hneď od jeho vypuknutia. Titul JUDr. in memoriam získal na promócií konanej 15. marca 1947.

Zásluhou otca Eugena staršieho a s podporou Zväzu slovenských partizánov vo Vrútkach vyšla Karvašovi posmrtné v roku 1949 útlá básnická zbierka *Vteřiny mého ticha* (Sekundy mého ticha). „Můj syn Evžen písal tiež verše“, uvádza otec

na prvej strane tejto knihy – ktoré sú výrazom jeho mladistvého chvenia, jeho radosti zo života, jeho túžob, žiaľu a starosti. Názov *Vteřiny mého ticha* a niektoré kapitoly z lásky k synovi uvádzam v jeho milovanej materinskej reči.“ Pripomeňme v tejto súvislosti, že Eugenov otec bol Slovák – brat prvého guverniera Slovenskej národnej banky Imricha Karvaša, ktorý zabezpečil financovanie SNP – a matka Moravanka. Čeština tak bola naozaj jeho materinským jazykom. Keď však v roku 1941 prišiel z Protektorátu za otcom na Slovensko, aby tu mohol študovať medicínu, naučil sa rýchlo i po slovensky.



Ešte v októbri 1944 dostal Eugen Karvaš starší správu o tom, že syn padol pri Vrútkach. Neskôr identifikoval jeho telo nájdené v spoločnom hrobe s Aurelom Kališom z Liptovského Mikuláša. Zariadil exhumáciu a plánoval telesné ostatky previesť a pochovať doma na Morave. V noci mal však zvláštny sen, v ktorom syn požiadal otca, aby ho nechal odpočívať vo Vrútkach...

Plénum Miestneho národného výboru vo Vrútkach prijalo 5. októbra 1946 rozhodnutie, na základe ktorého sa „jednohlasne uznáva premenovať ulicu Hlboká cesta na ulicu Karvaša a Blahovca. Dôvody: Evžen Karvaš a Vladimír Blahovec ako partizáni 14. septembra 1944 v hone Šiarna vrútockého chotára hrdinsky bojovali proti presile nemeckých nacistov za oslobodenie ČSR, položili svoje mladé životy na oltár vlasti. MNV si touto cestou chce uctiť pamiatku týchto hrdinov národného odboja.“

Evžen Karvaš a Vladimír Blahovec sa zblížili ešte v čase bratislavských štúdií. Išlo o skalopevné priateľstvo. Traduje sa, že údajne večer pred osudovým bojom prijali mládenci v Bagárovej chate sľub, že sa neopustia, nech príde k čomukoľvek. Preto môžeme na ich spoločnom pomníku vo Vrútkach čítať pôsobivé slová: Verní v živote – nerozluční v smrti. Krvou boli v čase Slovenského národného povstania napísané aj takéto silné ľudské príbehy. Peter CABADAJ

## PRÁZDNOTA ZAPLNENÁ TLIACHANÍM

MAJA JACKOBS JAKÚBEKOVÁ

Po dlhšom čase som siahla po knihe od slovenskej autorky. Mojou preferenciou bolo prečítať si niečo od tridsiatničky, ktorá by mi pomohla sceliť fragmentárny obraz o slovenskej postmoderne, ktorý, predpokladám, ešte dlho nebudem mať komplexne zmapovaný. Na základe odporúčaní recenzentov som si vybrala najnovšiu knihu od Ivany Gibovej. Keďže poznám Gibovej ranejšiu tvorbu, mám jej najnovší literárny počín s čím porovnať.

Pri komparácii kníh *Eklektik Bastard* (2020) a *Bordeline* (2020) s Gibovej prvotinou *Usadenina* (2013) postrehneme jednu veľmi významnú skutočnosť – Ivana Gibová našla svoj štýl. V zbierke poviedok si mohla dovoliť experimentovať a hľadať svoju autorskú podstatu, no vo väčších prozaických textoch sa už musela identifikovať, vyprofilovať.

### Poviedkový mix

Knihu *Eklektik bastard* predávajú ako tzv. poviedkový mix (možno zaradenie samotnej autorky), ale v skutočnosti má kniha svoje hlavné postavy a ich príbehy sú navzájom prepojené. Keby bol autorom Giovanni Boccaccio, dielo by nazvali spletitou novelou, pri Charlesovi Bukowskom by sme čítali o poviedkovom románe.

Ukážme si, v akom štýle sa Gibovej príbeh nesie:

„Vôbec materstvo je preceňované. To je zdieľané šialenstvo. Normálne ja keď vidím, ako sa z pričetných žien stávajú mliekarne, až mi je to ľúto. No nech má dieťa, kto chce, ale nech ma nepresvedča, že mám mať ja, keď nechcem. Chápeš, keď verejne niekde povieš, že nechceš mať psa, lebo by si naň nemala čas, a starať sa o zvieru je zodpovednosť, tak každý, že hej, jasné, to je zodpovednosť. A keď povieš, že nechceš decko, každý – čooo?! Ty nechceš dieťa? (...) A čo keď to na teba príde v štyridsiatke a už nebudeš môcť? Áno, zobudím sa v štyridsiatke a z ničoho nič sa zmení moje celoživotné nastavenie, že mám odpor k deťom, zrazu budem deti milovať a budem chcieť aspoň tri, a potom budem každý deň dávať taristopäťdesiat fotiek dieťaťa na fejsbuk a písať každých desať minút status, čo robí moje decko, ako keby nestačilo, že píšem, čo robím ja.“

Z ukážky je zrejmé, že sa autorka snaží byť za každú cenu cynická, nasilu vtípná. Hlavná hrdinka, single žena po tridsiatke, je povrchná, infantilná a nesympatická. Na všetko má vlastný názor, vždy vyhotený, silne ironický, nezamýšľa sa nad opačným stanoviskom, nebadáme u nej ani náznak racionality, a čo je ešte horšie ani zrnko empatie. Spôsob, akým Gibová zľahčuje situácie, v ktorých sa jej hrdinka ocitá, možno označiť za nevzretý až banálny. Kniha po prečítaní v čitateľovi veľa nezanechá. Dominik Želinský charakter knihy vystihol doposiaľ najpresnejšie zo všetkých: „Problém je, že u Gibovej sa táto drsnosť zväčša podobať skôr pubescentnému siláctvu, ktorého transgresivnosť spočíva takmer výlučne iba v akcente na nekonformný bohémny život.“

*Eklektik bastard* je určený pre mladšiu generáciu, ktorá nehladá intelektuálne, duchovno, nesnaží sa rozšíriť si obzory. Je to kniha na pobavenie písaná milenálkou pre generáciu zet (generácia ypsilon má totiž už svoje rodiny, tak na čítanie postpubertálnej literatúry nemá chuť ani čas). Poviedkový mix má čitateľov narodených po roku

1994 len utvrdiť v tom, že žiť single život po svojom, teda bez manžela, detí a psa, je úplne v poriadku, lebo môžete cestovať, užívať si kamošky, jednorazovky a nepozastavíte sa nad vlastnou smrteľnosťou či potrebou niečo tu po sebe zanechať.

Patrik Garaj v rozhovore s Ivanou Gibovou v Denníku N píše: „Autorka nabáda k čítaniu svojej knihy ako generačnej výpovede, excentrickejšej postáv zároveň proti tomu brojí.“

### Generačná výpoveď?

Sama Gibová popiera, že by *Eklektik bastard* písala s týmto cieľom. Čo hovorí na toto „obvinenie“?: „Nikdy nepíšem s tým, že idem vypovedať niečo generačné. Ani teraz som túto ambíciu nemala a okrem toho si nemyslím, že by som dokázala nejakú generáciu obsiahnúť. Práve preto, že to, čo nejakým spôsobom spracúvam, je len moja osobná bublina. Je to určitý typ ľudí, istý typ premýšľania alebo vzťahovania sa k svetu, napríklad aj cez humor. Nevypovedám to nič o všetkých mojich rovesníkoch a už vôbec nie o celej generácii.“

*Eklektik bastard* neprináša nič nové, žiadny „wow efekt“, nedočkáme sa ničoho naozaj vtípného či nedajbože katarického. Akýsi potenciál v texte pochyťme, no len v náznakoch a ďalej ho nevidíme rozvíjať sa. A to je škoda. Kiež by Gibová odhodila masku sarkazmu, za ktorou skrýva svoje hrdinky, a odhalila svoje hlbšie ja! Nateraz sa len tlačí otázka, či nám Ivana Gibová bude schopná niečo hlbšie niekedy ukázať.



## KNIŽNÝ TIP NIELEN PRE MLADÝCH od Ivany Belkovej

foto: archív autorky

Tipy na svieže letné čítanie nám prináša jazykovo talentovaná učiteľka anglického a francúzskeho jazyka a literatúry na gymnáziu na Grösslingovej ulici v Bratislave ovládajúca taktiež taliansky jazyk, z ktorého občasne prekladá. Nechajte sa inšpirovať jej knižnými odporúčaniami.

Od detstva ma to ťahalo ku knihám. Na základnej škole skôr k poézii. K recitovaniu na školských súťažiach, ale aj na folklórnych festivaloch ma vtedy priviedol Viliam J. Gruska a rada som recitovala básne od Milana Rúfusa. Moja najobľúbenejšia knižka od tohto autora sú *Modlitbičky* a ešte aj dnes si v nej rada zalistujem. Neskôr som začala čítať historické romány, ktoré v istej miere opisovali, ako žili naši predkovia, čo ma veľmi fascinovalo. Taktiež knihy z obdobia prvej a druhej svetovej vojny, napr. *Na západe nič nové*, inšpirované vlastnou skúsenosťou autora; *Živý bič* od Mila Urbana; alebo *Mengeleho dievča*, kde je opísaný osud mladej Slovenky, ktorá prežila Mengeleho pokusy a štyri koncentračné tábory. Sú to knihy, ktoré sa síce nečítajú ľahko, ale osobne si myslím, že takéto knihy by mali byť „povinnou literatúrou“ pre všetkých, aby sme už neopakovali chyby z minulosti, ale naopak sa z nej poučili. Veľmi rada čítam knihy inšpirované skutočnými príbehmi a moja posledná prečítaná bola pútavá a dojímavá kniha *Hana* od autorky Aleny Mornštajbovej z obdobia 50. rokov. V poslednom rade mám rada aj motivačnú a psychologickú literatúru, kde sa človek môže naučiť niečo nové, napr. kniha *Obklopený idiotmi*, kde autor opisuje štyri základné typy osobnosti a ako s nimi vychádzať aj vzhľadom na to, aký typ osobnosti je čítajúci; alebo *Päť vecí, ktoré pred smrťou najviac ľutujeme*, kde autorka Bronnie Wareová zhrnula nazbierané poznatky z niekoľkých rokov práce s ľuďmi bilancujúcimi svoj život. A keď sa mi naozaj nechce nad ničím uvažovať, ale len prísť na iné myšlienky a pri knihe si oddýchnuť, rada si prečítam nejaké povesti, prípadne vtípné romány alebo poviedky.





## Ľadmi pohla „pomlčková vojna“ a rozhodný boj o slovenčinu

# Mílniky slovenskej štátnosti – 2. časť

Marián TKÁČ – Foto: archív

Skutočný vzťah väčšieho (českého) národa k menšiemu (slovenskému) národu sa už čoskoro po novembri 1989 začal prejavovať v „detailoch“ – ved' sa hovorí, že práve tam je schovaný čert. Dvanásť kolegovia zo slovenského ministerstva financií sme si dovolili už v decembri požiadať listom federálneho ministra financií Václava Klauza, aby nenazýval našu menu ako „české penize“, lebo to boli peniaze aj „slovenské“. Klaus mal zrejme vtedy na stole prvú informáciu o slovenských náladách a zareagoval – prišiel ospravedlňujúci list (je v archíve Matice slovenskej). Koniec-koncov bol to práve on, kto pochopil slovenské ambície a rozdeleniu štátu nebránil. Aj preto dostal pri príležitosti 150. výročia Matice slovenskej a 20. výročia slovenskej nezávislosti v roku 2013 Cenu dvadsaťročia.

Samostatnosť Slovenska bola dlho tabu. Od procesu s Tisom (1947) až po proces s „buržoáznymi nacionalistami“ (v ktorom Clementisa obesili v decembri 1952) platilo tvrdé pravidlo: „Když nepřestanete otravovat se zvyšováním právomocí slovenských národních orgánů, pověsíme vás!“ No nielen Česi, ale aj Budapešť, Londýn, Washington. A dávali to patrične najavo. Aj niektorí Slováci považovali normálne zmyšľajúcich ľudí so slovenským srdcom za obyčajných rozbijačov Havlovej funkčnej a slobodnej federácie –, a to bol v ich očiach ťažký, ak nie priam smrteľný hriech. Na tie časy spomína novinár Michal Zoldy: „Ľudia, ktorí boli proti samostatnosti Slovenska, ale keď sa tak napriek ich odporu stalo, strhli moc do vlastných chamtivých rúk... Dnes sa opäť vracajú z politického záhrobia. Nakoniec, hlavný mediálny ideológ ťažkého odporu voči samostatnosti Slovenska Martin Šimečka sám napísal a povedal, že bez Georgea Sorosa by sa nebolo podarilo odstrániť z cesty Mečiara a HZDS.“



Demonštrácie za uzákonenie spisovnej slovenčiny v roku 1992 naplnili námestia slovenských miest. V Bratislave sa ich stretlo vyše osemdesiat tisíc.

dva národy sa nevedeli dohodnúť ani na jeho spoločnom skrátanom názve? Boj o „znaménko“ bol bojom o zviditeľnenie Slovenska a zároveň jedným z prvých signálov, že tento štát nemá dlhú budúcnosť. „Vojna“ o pomlčku či spojovník pohla ľady a rozhýbala Slovákov. Pravdaže, len postupne, ved' každý štát má tajné služby, ktorých najvyšším príkazom je „celistvosť štátu“.

### ■ BÚRLIVO O JAZYKU

Jazyk – pravdaže okrem ekonomiky a „doplácania na Slovensko“, k čomu sa vrátíme nabadúce – bol horúcou témou na jeseň 1990. Viedol sa zápas o slovenčinu ako štátny jazyk na celom Slovensku, osobitne na jazykovo zmiešanom území. Práve tam počas rokov režimu, riadiaceho sa u nás na rozdiel od susedov prísny „proletársky internacionalizmom“, pociťovali prekážky v úradnom i vo všeobecnom uplatňovaní slovenčiny. Na južnom Slovensku po zrušení miestnych odborov Matice slovenskej a podpore Csemadoku zo strany

slovenčinu“ asi tridsať mladí ľudia v Bratislave. Hladovku sprevádzali bohoslužby za národné práva v Kostole Milosrdných bratov, ktoré vtedy organizoval a sprevádzal na organe Stanislav Bajanič. Hladovka bolo niečo vážne, pri tábore hladujúcich sa pred polnocou 30. októbra zastavil aj prezident Václav Havel a s hovorcom hladovkárov, deväťnásťročným Martinom Urminským, viedol rozhovor, ktorý uverejnil vtedajší denník Verejnosť 2. novembra 1990. Tu je z neho úryvok.

Havel: „Ste mluvčí tých hladovkářů. Mohl by jste mi formulovat důvod, proč tu hladovku držíte?“

Urminský: „Áno. Držíme ju preto, aby bol prijatý kompetentný, jednoduchý fundovaný návrh o slovenskom jazyku.“

Havel: „A uvedomujete si, že touto svojí hladovkou vlastne ohrozujete tu čerstvou a krehkou demokraciu u nás? Demokracie je prece založená na tom, že si lid zvolí své poslance ve svobodných volbách a ti jeho jménem přijímají jakási rozhodnutí. Když se vám ta rozhodnutí nelíbí, můžete psát do novin, kritizovat to a podobně, vyjadřovat na schůzích v demokratické diskusi svůj názor a když ti vami zvolení zástupci váš názor nepřijmou, tak v příštích volbách můžete zvolit někoho jiného. Ale toto je normální nátlak, který prostě tu demokracii ohrozuje. A ta demokracie je křehoučká. Uvedomujete si tenhle aspekt svého podnikání?“

Urminský: „Áno. Ak by nešlo o taký dôležitý zákon, ako je zákon o slovenskom jazyku, ja by som svojou protestnou hladovkou túto krehkú demokraciu, ako ju vy nazývate, nikdy neohrozoval.“



Prvý federálny prezident Václav HAVEL bol čechoslovakista. Nikdy nepochopil potreby a zápas Slovákov o vlastnú štátnosť. Na Námestí SNP v Bratislave ho zato demonštranti zasypali vajčkami.

### ■ VRAJ TÍ SLUŠNÍ...

Postoj „slušnej časti“ Slovákov sa výraznejšie prejavil 23. septembra 1991. Vtedy sa „celým svojím bytím“ postavili proti slovenskej samostatnosti tí, ktorí v ten deň v Kultúrnom živote publikovali výzvu „Za spoločný štát“. Okrem iných ju podpísali Milan Lasica, Ladislav Kováč, Božidara Turzonovová, Martin Porubjak, Martin Bútor, Tomáš Janovic, Karol Kállay, Lubomír Feldek, Olga Feldeková, Martin Huba, Juraj Jakubisko, Deana Horváthová, Stanislav Radič, Iveta Radičová, Elena Vacvalová, Miroslav Žbirka, Stano Dančiak, Jaroslav Rihák, Martin Kasarda, Rudolf Zajac, Fedor Gál, Boris Farkaš, Tatiana Rosová, Magda Vášáryová, Eugen Korda, Rudolf Chmel – celkom 891 ľudí. Viacerí z nich čoskoro prijali posty vo vláde a nehnusilo sa im byť ani veľvyslancami štátu, ktorý nechceli. A dodnes sú ich plné noviny a televízne obrazovky.

### ■ NA ZAČIATKU

Vráťme sa však na začiatok roka 1990. Po 23. januári, keď Václav Havel navrhol odstrániť z názvu štátu slovo „socialistická“, Slováci sa pobili o „malíčkosť“: o pomenovanie štátu – oficiálne dvoch rovnopravných národov. Chceli doň vrátiť spojovník, ktorý Česi nazvali „pomlčkou“, a tak prepukla „pomlčková vojna“. Slovenská vláda 14. februára navrhla, aby sa názov štátu písal podobne ako v rokoch 1918 až 1920, keď vzniklo Česko-Slovensko, a znova v rokoch 1938 – 1939. Česká strana slovenskú požiadavku odmietla s tým, že česká gramatika to údajne „nepripúšťa“.

Problém so „znaménkom“ (aj tak nazývali spojovník) zaťažoval slovensko-české vzťahy už od parížsko-triunfálnych rokov v roku 1919. Podľa „rodného listu“, oficiálnych dokumentov z Trianonu, sa písalo Slovensko s veľkým „S“: Česko-Slovensko, Tchecho-Slovaque. Po prijatí ústavy 29. februára 1920 bolo Slovensko už iba koncovkou jedného dlhého slova „Československo“.

Hlinka v čase prijímania ústavy sedel v base a vyhlásil: „Do väzenia som išiel v Česko-Slovensku, z väzenia som sa vrátil do Československa“. Z pohľadu českej väčšiny bolo „Československo“ obnoveným českým štátom zväčšeným o Slovensko a Podkarpatskú Rus, a tak bolo čechoslovákov viac ako ostatných. Česi „znaménko“, symbol rovnoprávnosti Slovákov, dokonca zakázali v roku

1922. Vo Věstniku ministerstva vnitra stálo: „Výraz Československo... ve všech jazycích jest jedno slovo a jest proto naprosto nepřipustno vkládati mezi části tohoto slova rozdělovací znaménko.“

Česi odstránením „znaménka“ z názvu štátu pred svetom Slovensko zatajili, zahmlili, tri štvrtiny storočia čítal svet názov štátu iba ako „Česko“. Boj za autonómiu Slovenska, ktorý vyvrcholil v roku 1938, bol vlastne bojom o spojovník v názve štátu. Pražský parlament schválil 22. novembra 1938 ústavný zákon o slovenskej autonómii, čím vrátil do názvu štátu spojovník: Česko-Slovensko.

Napokon – po dlhých rokovaniach i vystúpeniach na námestiach – 20. apríla 1990 federálny parlament zmenil názov štátu na „Česká a Slovenská Federatívna Republika“. To, že sa celý názov písal veľkými písmenami, odstránilo problém, či písať slovo „Slovenská“ v názve veľkým písmenom. Od roka 1990 spoločný štát nemal jednotný skrátaný názov. Slovákom dovolili písať „Česko-Slovensko“, Česi, ale i svet, ostali pri „Československu“. Nuž, mohol sa uchovať štát, ktorého

vlády chýbala podpora slovenčine. Csemadok pod rúškom kultúrnej organizácie suploval a riadil maďarskú asimilačnú politiku. Už len poznámka: Csemadok ostal Csemadokom, aj keď to „Cse“ už zaniklo. Na návrh, aby sa premenoval na Slovmadok, sa v roku 2011 jeho vtedajší šéf iba pousmial.

### ■ BÚRLIVÉ DISKÚSIE

Po búrlivých diskusiách o koalícii a matičnom návrhu jazykového zákona, keď koalíčný neobmedzoval právo národnostných menšín používať svoj jazyk vo verejnom styku, matičný ziadal používanie slovenského jazyka na celom území bez výnimky. SNR prijala 25. októbra „koalíčný“ zákon č. 428 o úradnom jazyku. V ten večer sa v ohnivej televíznej debata stretol premiér Vladimír Mečiar s predsedom Matice Jozefom Markušom. V ten deň sa takmer osemdesiatpäťtisíc Slovákov stretlo v Bratislave pred slovenským parlamentom. O dva dni neskôr v Štúrovom rodisku v Uhrovci horilo za slovenčinu ako štátny jazyk okolo päťnásťtisíc vlastencov aj za účasti Alexandra Dubčeka.

Dovtedy nevidaným spôsobom – hladovkou – začali bojovať „Za tú našu

Lenze v tomto prípade ide o jazykový zákon a ja si myslím, že podľa toho, ako sa k nám vláda, respektíve SNR správa, tak to, čo je tu na Slovensku, sa moc tej demokracii nepodobá. V tomto prípade by sme sa mali uchýliť k tomu, aby tá situácia, ktorá teraz vznikla, bola prerokovaná podľa najdemokratickejšieho aktu, a to referenda.“

Havel: „Jak dlouho chcete tu hladovku držet?“

Urminský: „Pozrite sa, táto hladovka závisí v prvom rade od toho, ako sa bude správať SNR, respektíve vláda k tým ľuďom, ktorí ju volili. Budeme ju držať dotiaľ, pokiaľ sa nedostane zadosťučinenie tomu, prečo sme tu.“

Havel: „A uvedomujete si jednu vec, že ten parlament, ktorý bol zvolený v týchto svobodnejších voľbách, že ten potrebuje mať svoju autoritu, mať svý seběvedomí, uvedomujete si, že von nemůže rozhodovat pod tlakem kričících lidí, nebo pod tlakem vás hladovkářů? To přece znamená pro ten parlament spochybnení své vlastní existence, své vlastní pravomoci, on tady přece vo tom jazykovým zákone diskutoval celej den, vysílalo se to sem, dopracoval se k

jakémusi rozhodnutí, které platí, a von nemůže přece proto, že vy tu držíte hladovku, toto rozhodnutí změnit... Uvedomujete si to vo jak vážný věci tady běží?“

Urminský: „Áno, ja si to plne uvedomujem. Poviem vám veľmi krásny príklad, ktorý použili na Strojníckej fakulte: Ak si kúpim vypínač, ktorý má záručnú dobu dva roky a tento vypínač sa mi pokazí po dvoch mesiacoch, mám čakať na to, pokiaľ táto záručná doba vyprší a čakať na to svetlo?“

Havel: „Ta demokracie přece vytváří určité mechanismy. Mezi nimi není tento tlak tím, že tady stojíte a tady držíte hladovku. Vy přece můžete dělat podpisový akce, když s tím zákonem nesouhlasíte, můžete napsat kompetentní rozbor, můžete se svými poslanci, pro které ste dali hlasy, mluvit na schůzích a podobně. Tohle je prostě forma nátlaku a ten nátlak vznikl, uvedomte si, čtyři měsíce po volbách...“

Urminský: „Parlament si túto situáciu predsa spôsobil sám tým, že prijal nekompetentný zákon.“

Havel: „A vy tým lidem v tom parlamentu nedůvěřujete? Vy se domníváte, že automaticky je pravda na vaší straně a nikoliv na jejich, nebo...“

Urminský: „Parlament musí dokázať, že mu ľud dôveruje. Jediným možným logickým dôsledkom, možným riešením je usporiadanie referenda, aby sa vyjadřilo k tejto otázke.“

Havel: „Dobře, ale odkud berete jistotu, že lid je na vaší straně a nikoliv na straně svého parlamentu, který jsi zvolil?“

Urminský: „Pozrite sa, nám sem chodia ľudia, ktorí nás podporujú, nosia nám sem kvety, podpisujú sa nám a my vidíme, že to percentuálne zastúpenie je väčšie, ako tých, čo robia protiakcie. Ako napríklad čo organizujú v Umeleckej besede, kde získali tritisíc podpisov, my sme získali desaťtisíc. Ja chcem len to, aby sa k tejto problematike vyjadřil fakt všetok ľud pomocou toho referenda...“

### ■ MATIČNÉ POHLADNICE

Referendum sa však – podobne ako vlni – nekonalo. Vtedy s ním súhlasilo okolo 360-tisíc ľudí, Matica vydala pohľadnice „Za tú našu slovenčinu“ a vrátil sa jej uvedený počet podporných hlasov. Parlament jednoducho referendum nevyhlásil, rovnako ako Čaputová, ktorej, ako vieme, nestačilo ani 580-tisíc podpisov.

Slovenčina sa stala štátnym jazykom až v roku 1995, keď 15. novembra prijala NR SR zákon číslo 270 o štátnom jazyku. Ten definuje slovenčinu ako štátny jazyk za najdôležitejší znak osobitosti slovenského národa, za najväčšiu hodnotu jeho kultúrneho dedičstva a výraz suverenity Slovenskej republiky. Podľa tohto zákona slovenčina ako štátny jazyk má prednosť pred ostatnými jazykmi používanými na území Slovenska.

### ■ SÚČASNÝ STAV

Máme teda slovenčinu ako štátny jazyk. Napriek tomu, ako je to so slovenčinou v súčasnosti? Zákon o štátnom jazyku síce pamätá na prednosť slovenčiny pred inými jazykmi, mnohí to však ignorujú a ministerstvo kultúry nekoná. V bratislavskom Starom Meste z päťdesiatich siedmich reštauračných prevádzok v centre majú len tri slovenský názov. V Maďarsku, Rakúsku či Poľsku by to bolo nemysliteľné. Slovenčine škodí aj to, že sa svojvoľne prestalo ženské priezvisko prechyľovať a bežný človek často nemôže vedieť, či napríklad meno Agnes Čerešňa patrí žene či mužovi. Pritom paradoxne mená cudzinciek prechyľujeme: na návštevu tu bola Uršula von den Leyenová, no meno poslankyne „Tabák“ ani v prvom ani v ostatných pádoch nemeníme. Slovenčinu kazia aj hovorcovia, aj moderátori, aj politici.

To však neznižuje obetavý boj o jazyk v roku 1990.



## VÝZVA

Národné osvetové centrum vyhlasuje 12. ročník celoštátnej súťaže Slovenská kronika 2022. Cieľom súťaže je motivovať záujem o dôslednejšie uchovávanie a záchranu kultúrno-spoločenského dedičstva vo forme kroník, monografií obcí a miest a podnietiť ich využívanie ako prostriedku na hlbšie spoznávanie slovenskej miestnej a regionálnej histórie a kultúry, spoločenských a kultúrnych tradícií našich obcí, miest a regiónov. Prostredníctvom kroník a monografií sa možno oboznámiť s históriou našich predkov a súčasne zanechať odkaz pre budúce generácie.

## Celoštátna súťaž Slovenská kronika

Mestá, obce, zriaďované inštitúcie, štátne i neštátne subjekty a organizácie tretieho sektora môžu prihlásiť svoje súťažné práce – kroniky a monografie – do 15. júla 2022. Elektronická prihláška spolu s propozíciami pre súťažiacich je k dispozícii na webovej stránke Národného osvetového centra: <https://www.nocka.sk/zapojte-sa-do-sutaze-slovenska-kronika-2022/>. Slávnostné vyhlásenie výsledkov sa uskutoční 13. októbra 2022 v Slovenskej národnej knižnici v Martine. Hlavným vyhlasovateľom 12. ročníka súťaže Slovenská kronika je Národné osvetové centrum, štátna príspevková organizácia Ministerstva kultúry SR, ktorá podporuje rozvoj kultúrnych, osvetových a umeleckých aktivít v miestnych a regionálnych podmienkach. Spoluorganizátormi sú Slovenská národná knižnica, Združenie miest a obcí Slovenska, Slovenské národné múzeum a Matica slovenská. Partnermi odbor archivov a registratúr Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Regionálne centrum vzdelávania Prešov a Múzeum školstva a pedagogiky.

Národné osvetové centrum  
nocka@nocka.sk



## Základy na spoluprácu Matice slovenskej a Vysokej školy ekonomickej v Prahe Kontakty medzi slovenskou a českou filozofiou

Lukáš PERNÝ – Foto: autor

Predstavitelia Matice slovenskej sa v minulých dňoch stretli s predstaviteľmi Vysokej školy ekonomickej v Prahe na medzinárodnom vedeckom sympóziu pod názvom Medzi slovenskou a českou filozofiou. Na podujatí sa zúčastnil aj predseda Matice slovenskej JUDr. Marián Gešper, ktorý na ňom predniesol príspevok venovaný Štefanovi Markovi Daxnerovi.



V minulých dňoch sa vedenie Matice slovenskej stretlo s predstaviteľmi pražskej Vysokej školy ekonomickej na vedeckom sympóziu o kontaktoch a prienikoch slovenských a českých filozofických škôl a smerov. Na seminári vystúpil aj docent Július Lomenčík s filozofickými východiskami slovenských literátov.

Predseda MS M. Gešper predstavil Š. M. Daxnera ako výnimočného dejateľa, vyzreteho ideológa národného hnutia, ktorý reflektoval na najmodernejšie prúdy štátoprávnej, ale aj filozofickej oblasti názorov v 19. storočí. Vyzdvihol jeho účasť na formovaní Žiadostí národa slovenského v roku 1848 aj iniciovanie Memoranda národa slovenského, čo bol politický program národniarov až do roka 1918. Súčasne pripomenul jeho húževnatú, ideologickú a organizačnú prácu pri vzniku prvej Slovenskej národnej strany v roku 1871,

ale rovnako aj tvorbu stanov a založenie Matice slovenskej v roku 1863.

Docent Július Lomenčík zo Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej v základných črtách poukázal na vplyv filozofického myslenia na básnický jazyk vybraných slovenských poetov. V 19. storočí sa zamerával na Karola Kuzmányho a jeho inšpiračný zdroj v nemeckej klasickej filozofii. Sústredil sa tiež na Andreja Sládkoviča, v diele ktorého sa výrazne prejavilo filozofické myslenie Hegla. Z 20. storočia predstavil poéziu Jána Smreka,



Docent Július LOMENČÍK v súlade so svojím profesijným zameraním predniesol na sympóziu v Prahe prednášku o pôsobení svetových aj českých filozofov a filozofických smerov v slovenskom literárnom prostredí a jeho vedúcimi osobnosťami 19. a 20. storočia.

v ktorej prezentoval „filozofiu života“ v duchu nemeckého filozofa Wilhelma Diltheyho, najmä jej optimizmus a ľudskosť.

Ako ovplyvnil nemecký filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel slovenských národných dejateľov? Keď sa štúrovci zoznámili s myšlienkami nemeckej klasickej filozofie? Mala Heglova filozofia dejin priamy vplyv na filozoficko-právne koncepcie štúrovcov? Aký mala táto filozofia pre

štúrovcov význam? Akým spôsobom transformovali štúrovci Heglove myšlienky do špecifickej formy slovenskej filozofie národného obrodzenia? Bola táto filozofia jednotná alebo vnútorne protirečivá? Držali sa štúrovci Heglovej filozofie celý život alebo prešli (po prehranej revolúcii) na opačné, iracionalisticko-mesianistické schellingovské pozície? Na tieto otázky odpovedal vo svojom príspevku Lukáš Perný, ktorý zároveň odprezentoval svoju najnovšiu knihu Štúrovci a Hegel. Perného prednáška čerpala najmä z dlhoročného výskumu profesora Rudolfa Dupkalu, na ktorého autor ideami kontinuálne nadviazal. Konferenciu uzavrel docent Ján Pavlík filozofickým zamyslením sa nad otázkami zmyslu národných dejín a koncepcie národa. Vystúpenie uzavrel erudovanou kritikou súčasných tendencií tzv. liberálneho progresizmu. Zdôraznil potrebu postaviť národný program proti sebaďestrukcii a proti tzv. regresívnemu ústupu od ideí slobody, ktoré boli prítomné v klasickej liberalizme.

Podujatie sa uskutočnilo v čase, keď sa v NR SR rokovalo o Matici slovenskej a tiež v čase, keď Matica slovenskej udelili oficiálnu vedeckú akreditáciu – osvedčenie o spôsobilosti vykonávať výskum a vývoj, podpísanú ministrom školstva. Matica slovenská tak získava čoraz väčšie spoločenské uznanie.

## Európska únia sa usiluje legislatívne pretláčať obsah Istanbulskeho dohovoru Aliancia za rodinu o rodovom čarovaní

Matej MINDÁR – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Občianske združenie Aliancia za rodinu pred niekoľkými dňami spustilo petičnú akciu „Zastavme Istanbul v smernici Európskej únie!“ Podľa predsedu Antona Chromíka orgány Európskej únie týmto spôsobom v návrhu Smernice Európskeho parlamentu a Rady o boji proti násiliu na ženách umelo pretláčajú rodovú ideológiu z Istanbulskeho dohovoru napriek tomu, že ju občania Slovenskej republiky a ich zástupcovia ústavnou väčšinou na pôde Národnej rady SR niekoľkokrát odmietli. Treba však objektívne povedať, že takýto postup Únie umožňuje súčasne znenie Lisabonskej zmluvy, za ktoré hlasovala aj Slovenská republika.

Predstavitelia Aliancie za rodinu považujú súčasné znenie návrhu smernice za protiústavné. Podľa ich názoru oddeľuje pojem rod od pohlavia. Pri analýze návrhu sa dá zistiť, že jej predkladatelia sa priamo odvolávajú na Istanbulský dohovor. „Dôležitou referenciou návrhu je Dohovor Rady Európy z roku 2014 o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu (ďalej len Istanbulský dohovor). Istanbulský dohovor je najrozsiahlejší medzinárodný rámec na komplexné riešenie násilia na ženách a domáceho násilia.“ Okrem toho sa v časti 11 tohto návrhu jasne píše o LGBTQ komunitách. „... Členské štáty by preto mali náležitú pozornosť venovať obetiam, ktoré postihuje takáto prierezová diskriminácia a v prípade výskytu takýchto prierezových foriem diskriminácie by mali prijímať osobitné opatrenia. Zvýšené riziko rodovo motivovaného násilia hrozí najmä lesbickým, bisexuálnym, transrodovým a queer (LBTIQ) ženám, nebinárnym a intersexuálnym osobám, ženám so zdravotným postihnutím a ženám s menšinovým rasovým alebo etnickým pôvodom.“

### ■ BÚRANIE KONVENCIÍ

Aliancia za rodinu takisto nesúhlasí s odstraňovaním rodových stereotypov, pretože podľa jej názoru nie sú definované a obáva sa ich zneužitia. „Ide o sociálne inžinierstvo. Najmä ak



v súčasnosti sa považuje už za stereotyp aj to, že je žena doma s deťmi a venuje sa namiesto kariéry deťom.“ V otvorenej výzve ministerke spravodlivosti Márii Kolíkovéj (SaS) požaduje, aby pripravila vláde SR a Národnej rade SR také stanovisko, v ktorom Slovenská republika odmietne návrh pripravovanej smernice. Aliancia za rodinu trvá na tom, aby sa kompetencie Európskej únie neprimeraným širokým výkladom nerozširovali. „Podľa nášho názoru, je pojem sexuálneho vykorisťovania žien mimoriadne rozšírený tak, aby doň spadli všetky sexuálne motivované trestné činy, to však znamená, že sa stráca právny základ, ktorým malo byť najmä vykorisťovanie ako oblasť, v ktorej získala EÚ právomoc.“

Prejdeme teraz ku krátkej analýze Istanbulskeho dohovoru. Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor) je medzinárodná zmluva Rady Európy posudzujúca predovšetkým všetky druhy násilia voči ženám ako formu historicky a kultúrne podmienenej diskriminácie. Účinnosť nadobudla 1. augusta 2014. Podľa oficiálnej verzie sa má zameriavať na prevenciu, ochranu obetí a stíhanie páchatelov rodovo podmieneného násilia. Bývalá vládna koalícia najmä vďaka Slovenskej národnej strane dvakrát na pôde Národnej rady SR prijala uznesenie zaväzujúce Slovenskú republiku túto dohodu neratifikovať. Snahou jej predsedu Andreja Danku ako druhého najvyššieho ústavného činiteľa bolo zabrániť prezidentke Zuzane Čapu-

tovej, aby ju ako hlava štátu svojvoľne neratifikovala proti vôli väčšiny koalíčných a opozičných poslancov. Redaktor katolíckeho portálu Christianitas Branislav Krasnovský vo svojom článku z 29. júla 2020 dodáva, že predmetom kritiky Istanbulskeho dohovoru nie je časť týkajúca sa boja proti násiliu na ženách a deťoch, ale kontroverzný obsah dokumentu a neprijateľné formulácie, ktoré sa podľa jeho názoru v texte Istanbulskej dohody nachádzajú.

### ■ ZLOŽITÁ AGENDA

V závere svojej analýzy je presvedčený, že prípadné zavedenie tohto dohovoru na Slovensku by si vyžadovalo širokú a finančne náročnú agendu. „Preškoloňovanie policajtov, prokurátorov, sudcov, sociálnych pracovníkov, lekárov, zdravotných sestier, pôrodných asistentiek, psychologov, poradcov, psychoterapeutov, imigračných a azylových úradníkov, učiteľov, zamestnancov škôl, novinárov, vojakov v intenciách agendy Istanbulskeho dohovoru bude finančne náročné.“ Na základe svojich argumentov vyslovil názor, že Istanbulský dohovor nemá nič spoločné s demokraciou. „Istanbulský dohovor je ukázkovým príkladom zneužívania medzinárodného práva, presadzovania názorov rôznych nadácií a inštitúcií, ktoré sa snažia etablovať v spoločnosti za každú cenu kontroverznú a nebezpečnú teóriu. Istanbulský dohovor je potrebné jednoznačne odmietnuť.“



## Dvojsté výročie dramatika, kňaza a národného buditeľa Jána PALÁRIKA

# Vyhĺbil základy pre modernú slovenskú drámu

Lukáš PERNÝ – Foto: archív SNN, (se)

Pri príležitosti Roka odkazu štúrovcov nemožno zabudnúť ani na dvojsté výročie narodenia slovenského národného buditeľa, kňaza, publicistu, prekladateľa, organizátora kultúry, spoluzakladateľa Matice slovenskej, Spolku svätého Vojtecha a najmä jedného z najznámejších slovenských dramatikov 19. storočia Jána PALÁRIKA (\* 24. apríl 1822 Raková – † 7. december 1870 Majcichov). Matica slovenská spolupracovala hneď na dvoch podujatiach, ktoré pripomenuli jeho odkaz – v rodnej Rakovej, ako aj v Majcichove.

Ján Palárik sa narodil do učiteľskej rodiny 27. apríla v kysuckej obci Raková. V domácom prostredí získal aj klasické a hudobné vzdelanie; následne študoval v Žiline a proti vôli svojho otca v Kečkeméte. Teológiu študoval v Ostrihome, Bratislave aj Trnave. Tu rozvinul spoluprácu s Viktorinom, Hattalom a grófom Nárim – založili krúžok národne uvedomelých a pokrokových seminaristov. V roku 1847 ho vysvätili v Ostrihome. Ako kňaz pôsobil v Starom Tekove a Vindšachte. Po preložení za trest do Pešti pôsobil na nemeckej fare sv. Terézie v mestskej časti Terezin. Preloženie súviselo s vydávaním časopisu Cyril a Method najmä pre jeho národnú, sociálnu a ekumenickú orientáciu a pre víziu vytvorenia samostatnej cirkevnej provincie (tento „Palárikov sen“ vlastne istým spôsobom naplnil až Gustáv Husák v roku 1977).

Ako pripomína I. Sedlák, po páde Bachovho absolutizmu sa výrazne angažoval v memorandovom období slovenského národného hnutia – uverejňoval články, v ktorých vítal ústavnosť v Uhorsku, horlil za spoluprácu všetkých národov vtedajšieho Uhorska. Stal sa zakladateľom tzv. novej školy. Palárik sa pokúsil o návrat domov (na územie dnešného Slovenska), najprv neúspešným obsadením fary v Komjaticiach, na druhýkrát úspešným (v roku 1862 na faru do Majcichova a filií v obciach Abrahám a Hoste). Stalo sa tak na príhovor grófy Heleny Esterházyovej, ktorá intervenovala v cirkevných kruhoch a vyzdvihovala jeho intelektuálne schopnosti. Palárik pôsobil ako majcichovský farár až do svojej smrti (zomiera vo veku päťdesiattri rokov). Popri duchovných povinnostiach sa venoval kultúre a pracoval tiež na farskom gazdovstve.



Portrétny pamätník Jána PALÁRIKA v Rakovej

### ■ OBHAJOBA ŠTÚROVČINY

Palárik písal do časopisov Cyril a Method, Listy pro výchovu, školu a literatúru, Priateľ školy a literatúry, do Slovenských novín, do časopisu Sokol, almanachu Concordia, almanachu Svornosť, almanachu Lipa, redigoval Katolícke noviny pre dom a cirkev. Výraznú časť jeho diela tvorí dráma, časť učebnice, ale aj publicistika a spisy politické s presahom do filozofie. Svojimi prácami prispel k posilneniu myšlienky národného školstva. Z nemčiny vydal mravoučné Spisy pre mládež od Christopa Schmída. K najvýznamnejším Palárikovým zásluhám patrí nielen výrazné spolupodieľanie na založení Matice slovenskej (zakladajúci člen s poradovým číslom 3), ale aj jeho obhajoba štúrovskej slovenčiny, významný kultúrny prínos pre slovenské divadlo či vytvorenie čítaniek a gramatík pre katolícke školy. Tiež organizoval národnú slávnosť pri odhalení pomníka Jánovi Hollému v Dobrej Vode a stál pri zrode Spolku svätého Vojtecha (výrazne spolupracoval s Jozefom Viktorinom, ktorý má tiež toho roku dvojsté výročie narodenia). Podporoval založenie slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom a knihtačiarkeho spolku Minerva v Pešti.

### ■ POPULÁRNY DRAMATIK

Dramatici Chalupka, Záborský a Palárik sa do dejín slovenského divadla zapísali zlatými písmenami. Palárik patrí k zakladateľom modernej slovenskej drámy (hry Inkognito, Droťár a najznámejšia Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch či historická veršovaná hra Samozvanec). Ako pripomínajú autori Dejín slovenskej literatúry, tak ako Viliam Pauliny-Tóth v próze Ján Palárik v dráme vyjadril vedúce idey a nové umelecké tendencie porevolučného obdobia a spolu s Viktorinom rozhybali literárny život v tomto období. Palárikove hry, ktoré boli v rokoch 1966, 1968, 1978 sfilmované s legendárnymi sloven-

skými hercami – Mistrík, Blaškovič, Dočolomanský, Adamovič, Kráľovičová, Zednikovič, Labuda – prekypujú výsmechom mamonárstva, pokrytectva, elitárstva, lakomstva, ale aj násilného pomadžarčovania. Ich typickým znakom je komediálna zápleтка postavená na princípe zámeny postáv, spoločenská satira zameraná na ľudské charaktery, kritika národného odpadlivity a pokrytectva vyšších spoločenských vrstiev.

### ■ FILOZOFICKÉ POSTOJE

Pozoruhodné sú aj Palárikove sociálne a politicko-filozofické postoje, ktorých jadrom je myšlienka rovnoprávnosti medzi národmi, a utopicky predpokladal federalizácie Uhorska. Požadoval uznanie národného jazyka ako prostriedku národnej osvety. Jazyk považoval za integrálnu súčasť občianstva (s ním súvisí sloboda vyučovania, sloboda tlače, národná osveta a vzdelanosť) a tvrdo kritizuje zaznávajúce národných práv. Zastáva tiež demokraticko-reformné zásahy do cirkvi, čo cirkev pobúrilo a uvrhla ho do cirkevného väzenia (bez jeho súhlasu bolo zverejnené vyhlásenie, v ktorom sa zrieka svojich názorov). Palárik plynule ovládal latinčinu, gréčtinu, maďarčinu, nemčinu, ruštinu, poľštinu a francúzštinu, čo mu s vysokou pravdepodobnosťou rozšírilo poznanie o svetovej filozofii, literatúre a umení. Poznal také mená ako Montesquieu, Hobbes či Schlegel. Bol silne ovplyvnený osvieteniskou filozofiou a inklinoval aj ku komunitarizmu.

Ján Palárik je pozoruhodnou postavou slovenských dejín, ktorá si zaslúži pozornosť. Jeho filozofická erudovanosť, ako aj vtip, ktorý aplikoval vo svojich divadelných hrách, sú inšpiratívnym zdrojom pre badanie. Napokon Palárikove hry boli niekoľkokrát sfilmované a inscenované na doskách divadiel. Keď dosadíte namiesto kritiky maďarónstva kritiku odnárodnosti amerikanofilov, ukáže sa ich nadčasovosť.



V Palárikovom rodisku v Rakovej i v jeho pôsobisku v Majcichove sa v uplynulých dňoch uskutočnili aj zásluhou Matice slovenskej spomienkové slávnosti.

## Nevšedná súťaž v gočovskom rodisku matematika Jura HRONCA

# Zábavné čísla pre múdre hlavičky

Tatiana TOMKOVÁ, D MS v Rožňave

V rodisku „matematika z Gemera“ Jura Hronca v obci Gočovo sa v pondelok 16. mája 2022 uskutočnila matematická súťaž pri príležitosti 141. výročia narodenia tohto matematika svetového formátu, vedca, pedagóga, predsedu Matice slovenskej i Slovenského národného múzea, kultúrneho činníka, zakladateľa a spoluorganizátora piatich slovenských vysokých škôl.

Gočovský kultúrny dom sa stal dejiskom súťaže, ktorú pripravila Matica slovenská v spolupráci s mestom Rožňava, obcou Gočovo a OZ Zachovanie pamiatky Jura Hronca. Žiaci druhého stupňa základných škôl si mohli zmerať sily v logickom myslení a zabaviť sa v odbore, ktorý mnohí považujú za strašiaka. Do súťaže sa prihlásilo osem základných škôl z okresu a súťažili v trojčlenných družstvách. Otázky boli určené pre múdre hlavičky, ktorým nerobí problém logické myslenie. Hodnotili sa správne odpovede, ale zavážil aj čas odovzdania výsledkov. Kým porota hodnotila, súťažiaci sa presunuli do evanjelického kostola a. v. vyznania v Gočove, kde im zborová farárka Martina Gdovinová porozprávala zaujímavosti o tomto svätostánku. Odtiaľ sa všetci pobrali k rodnému domu Jura Hronca a položením venčeka k pamätnej tabuli si spoločne pripomenuli výročie jeho narodenia. Následne profesor Ondrej Hronec púťavo rozprával príbehy zo života Jura Hronca, ktoré mladých účastníkov veľmi zaujali. Víťazmi súťaže na počesť pamiatky



Logické myslenie, ale aj zmysel pre zábavu a vtip museli preukázať žiaci z ôsmich ZŠ okresu Rožňava, najmä však víťazi matičnej súťaže Zábavné čísla v rodisku Jura Hronca v Gočove, počas ktorej sa spritomnila aj pamiatka na tohto vedca a matematika.

Jura Hronca pod názvom Zábavné čísla sa tento rok stalo družstvo zo ZŠ Eugena Ruffinyho v Dobšinej, druhé miesto získalo druž-

stvo zo ZŠ Pavla Emanuela Dobšinského v Slavošovciach a tretie miesto patrilo ZŠ akademika Jura Hronca z Rožňavy.



Na miestach spojených s básnikom rozkvitajú úctou a vďakou

## Ruže pre barda Hviezdoslava

Matičná predsedníčka v Spišskej Novej Vsi Jolana Prochotská objavila pred časom v Rozáriu Olomouc vyšľachtenú Ružu Hviezdoslav. V roku 1936 túto čajovú veľkokvetú miešanku medenočervenej farby s jablčnou vôňou vyšľachtil Čech Jan Böhm. Jej terajší pestovateľ Miloslav Šíp (Ruže Skaliciany) v októbri 2020 poslal na Spiš jedenásť ruží ako sponzorský dar a poďakovanie za spoluprácu, čo matičiarov v Spišskej Novej Vsi milo prekvapilo.

Keďže vlnajšok bol aj rokom stého výročia úmrtia najvýznamnejšej osobnosti literárneho a kultúrno-spoločenského života na Slovensku, ich úsilie sa sústredilo na vysadenie ruže na dôstojných miestach, aby takto vzdali úctu Pavlovi Országhovi Hviezdoslavovi, básnikovi, prekladateľovi, čestnému predsedovi Matice slovenskej. Členovia Divadelného súboru Hviezdoslav v Spišskej Novej Vsi, ktorí v tomto roku oslavujú deväťdesiate výročie ochotníckeho divadelnictva v meste, s obdivuhodnou húževnatosťou zasadili štyri ruže na propagáciu slovenskej dramatickej tvorby. Spomienka na barda našej poé-

zie sa udiala v novembri 2021 v záhrade Domu Matice slovenskej, kde vedľa Ruže Hviezdoslav osadili aj štylizovanú travertínovú plastiku ruže inžiniera Emila Labaja. SNN o udalosti informovali.

Keďže Hviezdoslavove študentské roky spojené s maturitou patrili Kežmarku, predstaviteľia MO MS v Spišskej Novej Vsi a súčasné vedenie Hotela Hviezdoslav, kde študent Országh kedysi býval, našli spoločnú reč v starostlivosti o ďalší exemplár tejto jedinečnej ruže. Ústretovosť pestovateľa umožní vysadiť ďalších desať ruží, ktoré v apríli tohto roku prišli z Olomouca. V spolupráci s predsedajúcim farárom v Dolnom Kubíne Mgr. Rastislavom Stančekom, PhD., ruže vysadili aj vo Vyšnom Kubíne, kde sa básnik narodil, v Leštínach, kde bol krstený, Námestove, kde dlhé roky pôsobil, a v Dolnom Kubíne. Dve sadenice ruží vďaka primátorovi mesta Lubomirovi Fifíkovi a predsedníčke MsO JDS Márie Mihalkovej ozdobia sochu Hviezdoslav v Spišských Vlachoch.

Text a foto:  
Jolana PROCHOTSKÁ



# Knihovníci a informační specialisti o stále najlepšom priateľovi človeka Podoby, premeny a perspektívy knihy

Text a foto: Martin JADRANSKÝ

Knížná kultúra je mimoriadne dôležitý segment kultúry ako celku. Predovšetkým v pôvodných národných podobách ovplyvňuje vzdelanostnú a emocionálnu „úroveň“ ľudí aj na Slovensku, vzbudzuje tvorivosť aj progres vo všeobecnosti. Je preto dobré, že štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici v spolupráci so Slovenskou asociáciou knižníc pripravila 24. až 25. mája XXI. ročník odborného seminára pre knihovníkov a informačných specialistov.

Tentoraz venovaný obsažnej a širokej téme Kniha – jej premeny a perspektívy. Niektorí odborníci a ich erudované príspevky „prebrali“ tému z viacerých pohľadov. Hovorilo sa o vizuáli a identite knihy v jej premenách od papyrusového zvitku po digitalizované formy; bibliestetizme, povýšení knihy na umelecký artefakt, edukatívnych knihách pre malé deti; vydavateľských aktivitách knižníc; význame a udržateľnosti distribúcie literatúry. Aj o viacerých osobnostiach spojených s vizuálnou podobou knihy, grafikoch a ilustrátoroch. Pohľad na knižné ilustrácie akademického maliara Stana Lajdu – ilustroval aj veľa kníh z matiernej produkcie – ponúkol spolupracovník SNN, kultúrny publicista a spisovateľ Igor Válek. Tu sú najdôležitejšie myšlienky z jeho príspevku.

## ■ KVALITNÁ ILUSTRÁCIA

Všetci dobre vieme, že kvalitné ilustrácie sú pre kvalitné knihy mimoriadne dôležité. Priam také potrebné, ako potrebný je napríklad...júnový dáždik. Jeho kvapky vždy ovlažia, potešia a v konečnom (žiadanom) dôsledku sa postarajú o dobrú úrodu. V prenese- nom zmysle slova je to presne tak aj s dobrými ilustráciami vo vzťahu k čitateľom, ktorých často práve ilustrácia

ku knihe pritiahne. Tak je to aj s ilustrátormi, tvorcami. Ešte raz zvýrazňujem – tvorcami. Lebo keď hovoríme o kvalite knižnej kategórie, tá musí mať dvojicu seberovných rodičov – spisovateľa a ilustrátora (popri ďalších „krstných rodičoch“, za všetkých spomeniem aspoň grafika). Roky prezentujem názor, že treba hovoriť o knihách, textoch rôznej žánrovej proveniencie, autonómne dotvorených a či často až spoluvytvorených ilustrátorom. V zmysle napísaného „nasvietime“ knižnú ilustráciu plodného, invenčného a remeselného ilustrátora. Akademického maliara Stanislava Lajdu (1959). Patrí k popredným výtvarníkom z celoslovenského pohľadu, ba až medzinárodného presahu, keď minimálne v jednom prípade predstavuje unikátneho svetového umelca. V prípade Lajdu a jeho doterajšej časti diela, ktorou je práve ilustrácia kníh, všetko povedané platí po posledné interpunkčné znamienko. Ktoréhokoľvek ním ilustrovaného textu, ktorý vníma číta a potom doň tvorivo vstupuje. Dramaturgicky premyslene, minuciózne presne s citom pre detail



Vydavateľ a organizátor kultúrneho života Slovákov v Srbsku Vladimír VALENTÍK hovorí o bibliestetizme.

aj kompozíciu a umelecky dôsledne. Na toto všetko ho predurčuje nielen dosiahnuté vzdelanie (v rokoch 1979 – 1985 študoval na VŠVU v Bratislave odbor reštaurovanie maľby), ale aj neustále nadobúdanie teoretických znalostí aj praktických skúseností a osobné nasadenie. Ako výstižne píše teoretička umenia a kurátorka výstav Darina Arce: „Empaticky sa vie priblížiť čitateľovi, pre ktorého je kniha určená, a jednoznačne zohľadňuje v svojej ilustrácii vek čitateľa... Ilustrácia má byť výtvarným stvárnením myšlienky literárneho diela a Stano Lajda sa usiluje podporiť svojim výtvarným

spracovaním aj štýl a umelecký jazyk autora literárneho diela.“

## ■ ŠTÚROVCI AJ DA VINCI

Ako s Lajdom spolupracujúci spisovateľ môžem dodať, že citát zrkadlovito presne odráža jeho ilustrátorský naturel aj prax. Moja opakovaná osobná skúsenosť za všetko doteraz napísané, keďže bol Stano ilustrátorom už trojice mojich kníh – Povesti o slovenských liečivých kúpeľoch a prameňoch (2015), Povesti o slovenskej vode (2020) a Dobrodružstvá Červeného Čipa alebo kolotoč s Dobšinským (2021). Keď ilustroval rukopis vznikajúcej knihy povesti o liečivých prameňoch a kúpeľoch, požiadal som ho pri povesti Štúrova dobrá voda a prameň národnej vôle o dnes už neexistujúcich kúpeľoch v Liptovskej Ondrašovej, do ktorých

deja som „vlozil“ Ludovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana a Michala Miloslava Hodžu, aby ich aj on zobrazil. Výsledok? Jednoslovne – perfektný! Táto ilustrácia dokumentuje Lajdovu portrétnu zručnosť. Ďalšie sú dôkazom schopnosti „vyhmatat“ esenciu príbehu a pútavo ju stvárniť. Doterajšia Lajdova knižná ilustrácia má mnohé podoby. Veď hovoríme o mimoriadne invenčnom tvorcovi, ovládajúcom svoje remeslo na takpovediac „XXL“ spôsobov, ktorý

navyše invenčne ilustruje aj rôzne žánre. Okrem voľnej tvorby ilustroval okolo osem desiatok kníh a časopisov, ktorých čitateľom sú predovšetkým deti a mládež. Veľmi treba kvitovať, že citlivo a skúsene preferuje buď racionálnu presnosť a či snovú rozprávkovosť. V čiernobielych i v kolorovanom výraze je vždy presvedčivý a nielen zabáva, ale aj príjemne, priam povzbudivo vzdeláva. Lebo chce a vie (aj ako dlhoročný odborný pedagóg), že je to potrebné. Tvorivo z hĺbky svojej presvedčenej a presvedčivej umeleckej podstaty. Stanislav Lajda bol za svoju doterajšiu tvorbu a spoločenský prínos viackrát ocenený, spomenieme Poctu sv. Gorazda od NOC. Neprekvapia ceny za ilustračnú tvorbu aj v zahraničí. Ba patrí mu už i cena ako spisovateľovi, lebo za svoju – nielen na Slovensku, ale aj vo svete! – unikátnu vyše päťstostranovú knihu Posledná večera Leonarda z Vinci (2019) získal Cenu E. E. Kische udeľovanú za knihy žánru non-fiction. Toto je zase dôkaz Lajdovej ilustrátorsko-spisovateľskej dvojdomosti. Veď vo svojom ateliéri vyše desať rokov tvoril najvernejšiu rekonštrukciu Leonardovej veľmi poškodenej Poslednej večere.

## ■ CELOŽIVOTNÉ DIELO

Som presvedčený, že Stanovi Lajdovi už dávnejšie má predmetné osobné „portfólio“ zdobiť aj ďalšia cena. Cena Ludovíta Fulla, udeľovaná BIBIANOU – medzinárodným domom umenia, za výnimočný a či celoživotný prínos k detskej ilustrácii. Je podľa mňa len otázkou krátkeho času, kedy mu príslušná porota udelí toto podakovanie a my sa budeme tešiť spolu s ním.

Názov súboru je už jediný, čo zostalo z kedysi známej textilnej fabriky

## Nositeľ rusínskeho a zemplínskeho folklóru

### KNIHA TÝŽDŇA



Päťdesiat rokov Folklórneho súboru Chemlon z Humenného pripomína útlá knižka, ktorú v týchto dňoch spoločne vydalo toto folklórne teleso a Vihorlatské múzeum. Kniha s podtitulom Kronika mapuje päťdesiatročné pôsobenie súboru.

Na bezmála dvesto stránkach knihy, ilustrovanej dobovými fotografiami, sa dozvedáme o zrode súboru, ktorý sa sformoval na pôde spomínanej fabriky na výrobu textilných vlákien v roku 1971. Napriek ideologickému presahu i poplatnosti mnohých vystúpení venovaných socialistickým sviatkom a výročiam zakladateľa súboru vytvorili vhodné materiálne, personálne i technické vybavenie na fungovanie telesa. Po nežnej revolúcii a následnej privatizácii sa zmenili aj existenčné a prezentačné podmienky. Ešte na pôde odborovej organizácie, ktorej klub a s ním späté činnosti fungovali, jestvovala stratégia uchovania súboru. Pravda, už v iných zmenených podmienkach, keď sa finančné prostriedky na činnosť súboru zabezpečovali v rozpočte na základe kolektívnej zmluvy, financie na zájazdové folklórne vystúpenia (orientované tentoraz na Západ) a folklórne plesy sponzorskými prostriedkami. Patovú situáciu po dovršení privatizácie bývalého podniku vyriešilo až vytvorenie záujmového združenia a po mnohých peripetiách aj fungujúceho organizačného školského systému. Vďaka týmto skutočnostiam folklórny súbor Chemlon mohol rozšíriť svoju pôsobnosť, dokázať kvalitu aj pôsobivosť odkazu folklórneho dedičstva, ktoré sa stalo pilierom jeho repertoáru, čo sa prejavilo na jeho úspešných vystúpeniach doma i za hranicami. Folklórny súbor Chemlon je kolektívnym členom Matice slovenskej a zúčastnil sa na mnohých prezentáciách a akciách Matice slovenskej pri humanskej buste M. R. Štefánika i na samostatných koncertoch. Umeleckým šéfom, manažérom FS Chemlon Humenné a spoluautorom knihy je PaedDr. Miroslav Kerekanič.

Marian ŠIMKULIČ

### MEDAILÓN



Asi niet na Slovensku milovníka divadelnej múzy, ktorý by nevidel minimálne jedno divadelné predstavenie, resp. televíznu inscenáciu, o ktorú sa režisérsky postaral Vladimír Strnisko. Tento majster svojho kumštu v týchto dňoch oslavuje narodeniny (narodil sa 19. mája 1938 v Martine). Absolvoval štúdium na VŠMU v Bratislave, odbor dramaturgia, v roku 1964. Na začiatku svojich umeleckých aktivít pôsobil ako dramaturg Literárno-dramatického vysielania v Slovenskej televízii, kde sa okrem iného výrazne podieľal na úspechu legendárnych televíznych pondelkov.

### Majster režisérsky postaral Vladimír Strnisko

Bol pri založení alternatívnej scény Divadla Na Korze, kde pôsobil ako režisér v období rokov 1968 – 1971. Po zrušení tohto divadla pôsobil ako lektor dramaturgie na bratislavskej Novej scéne, od roka 1976 už ako režisér Novej scény, Štúdio Astorka. Po zákazoch „realizovaných“ v totalitnom režime dostal v roku 1988 príležitosť režírovať v Činohre Slovenského národného divadla. Práve v prvej národnej scéne potom predviedol svoj precízny dramaturgicko-režisérsky prístup v mnohých divadelných hrách. Od roka 1989 pôsobil ako hosťujúci režisér v Národnom divadle v Prahe a tiež v Divadle na Vinohradoch. V rokoch 1993 – 1999 bol riaditeľom generálneho Činoherného klubu Praha. Svoje bohaté divadelno-režijné skúsenosti a vedomosti dlhé roky odovzdával ako erudovaný pedagóg aj študentom na VŠMU. V roku 1999 získal titul profesora. V období rokov 2010 až 2011 zastával post riaditeľa Činohry SND. Úspešne svoje režisérske majstrovstvo prezentoval viackrát aj za hranicami Slovenska, napríklad v divadlách pôsobiacich v mestách Budapešť, Krakov, Skopje či Los Angeles. Ani dnes takpovediac nespí na vavrínoch, o čom dostatočne svedčí fakt, že v súčasnosti sa hrá v pražských divadlách až sedem jeho inscenácií. O jeho umenie však neprichádza ani divák na Slovensku. Ako nás upozornil Roberto Leca z produkčnej spoločnosti LECA production (spoluautor tohto medailónu), v réžii majstra Strniska uvádzajú od marca pravidelne v Štúdiu L+S svetovo úspešnú čiernu komédiu Ale, ale, pani plukovníková v produkcii uvedenej spoločnosti.

Igor VÁLEK  
Foto: Desana DUDÁŠOVÁ

### HUMORESKA

Vážené dámy a páni z ministerstva, čo má na starosti medvede, kormorány, gudrónové jamy v Predajnej a pralesy. Obraciam sa na vás, konkrétne na medvediarov, s ponukou. Predám dom v Očovej, čarokrásnom prostredí Podpoľania. O dom majú už teraz záujem viacerí jedinci z rodu Ursus arctos, po slovensky medved' hnedý. Po večeroch sa chodia naň pozerať, prechádzajú sa po ulici. Nevieť nájsť na ne kontakt. Verím, že cez vaše zásahové tímy mi pomôžete dať im ponuku. Mimoriadne vhodný dom pre bývanie medvedej rodinky. Aj viacčlennej. Štyri izby, nazvime ich nory. Na spa-

nie cez zimu určite lepšie poslúži garáž a šopa ako bukové vývraty niekde v lese. Vynikajúca sociálna infraštruktúra. Na nákup potravín netreba chodiť ďaleko. Sused za

rôznych váhových kategórii. Svetový deň obezity je v marci. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie väčšina populácie sveta má nadváhu. Na Michelinškú hviezdu to

aj z pohľadu dostupnosti. Medvedie príbuzenstvo z Javoria a Nizkých Tatier to má len pár kilometrov cez dolinu a cez kopec. Lovný revír dospelého samca je 320

donora by sa to možno aj dalo. Pripadne ho darovať alebo dať do trvalého bezplatného prenájmu, ako je u nás zvykom. Dovtedy tu noví majitelia budú mať ticho a pokoj ako v medvedom raji. Zásahový tím Juh pre medvede hnedého zabezpečí bezkonfliktné spolužitie s miestnym obyvateľstvom. Ak tu v okolí po čase nejaké obyvateľstvo z rodu homo sapiens sapiens zostane. Predaj by sme prosili sprostredkovať čím skôr. My sa sťahujeme do bezpečnejších oblastí. Ešte nie sme rozhodnutí, manželka váha medzi Afganistanom a Sýriou, Líbya tiež prichádza do úvahy. Celý rok teplo, lacné potraviny, lacná nafta. A najmä žiadne medvede v dedine.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

### U nás je doslova ako v medved'om raji

plotom chová ovce a sliepky. Kontajnery s odpadmi odvádzajú raz týždenne. Veľká záhrada. Dospelé medvede si môžu robiť grilovačku z pozbieraných potravín. Alebo si priniesť nejakú špecialitu. Škólka plná detí je neďaleko. Pre medvedím milovníkov vysokokalorických jedál turistický chodník ide smerom na Hrochoť. Popri cyklistoch sú tam aj pomalší peší turisti

nie je, ale výber je bohatý. Zvlášť keď rastú huby. Po krátkom očíhaní v kroví určite sa niekto objaví. Detičky medved'atá sa medzistým môžu do sýtosti vyšantiť v záhrade. Napríklad sa zahrať hru „Chyť si turistu“. Keď po hre detičkám zachutia sladkosti, na konci záhrady sú štyri úle, zasadené sú tam maliny a černice. Sused oproti má celý včelín. Lokalita je výhodná

štvorcových kilometrov. Ak by sa budúcim majiteľom domu cnelo po vzdialenom príbuzenstve, nijaký problém. Na vyloženie neprispôbivých jedincov z Vysokých Tatier Zásahový tím Sever môže využiť miestne letisko. Až kým sa niektorí vysokopostavení bojachtiví páni nevrátia k starej socialistickej myšlienke zmeniť ho na vojenské. Za sto miliónov od solventného



## Matičná slávnosť na poctu dvojstého výročia narodenia významných štúrovcov

# Odkaz slávnej štúrovskej generácie ožije

Veronika GRZNÁROVÁ, hovorkyňa Matice slovenskej

Najvýznamnejší štúrovci, ktorí tento rok oslavujú okrúhle výročia narodenia, sa 7. júna 2022 stanú stredobodom pozornosti v Martine. Pri príležitosti Roka odkazu štúrovcov 2022 si ich Matica slovenská uctí na slávnostnom kultúrnom podujatí vo svojej sídelnej budove a na Národnom cintoríne.

„Odkaz slávnej štúrovskej generácie je v slovenskom národe stále živý, veď plody jej práce a celoživotného úsilia využívame dodnes. Či už hovoríme o spisovnej slovenčine, národnej svojbytnosti a štátnej suverenite, alebo dokonca vojenských historických tradíciách. Štúrovci v 19. storočí reprezentovali Slovákov v čase národnostného útlaku a tvrdých perzekúcií, keď za slová o zlepšení národnej, sociálnej a vzdelanostnej úrovne končili mnohé naše osobnosti vo väzení. Venovaním aktuálneho roka 2022 odkazu štúrovcov im prejavujeme vďaka aj za to, že ako moderný a emancipovaný národ Európy sme dosiahli život v slobodnej, samostatnej a demokratickej Slovenskej



republike,“ povedal predseda MS Marián Gešper. Zároveň zdôraznil, že je dôležité, aby boli štúrovci neustále prítomní v povedomí každej nastupujúcej generácie.

### POZVANIE

Matičné kultúrne podujatie sa začne o 11. hodine na nádvorí druhej historickej budovy Matice slovenskej v Martine. Začiatok programu bude venovaný deťom a mladej generácii. Návštevníci si môžu prezrieť sídelnú

Nielen plagát k veľkej štúrovskej oslave v Martine, ale aj matiční organizátori pozývajú úprimných vlastencov osláviť významné výročia predstaviteľov slávnej generácie a vzdať hold ďalšiemu z nich odhalením pamätníka v Aleji národných dejateľov.

budovu ustanovizne ako národnú kultúrnu pamiatku v rámci otvorených dverí od 12. do 14. hodiny. Vystavené budú originálne Stanovy Matice slovenskej z roka 1863, uchovávané v zdobenom obale, ktoré sú národnou kultúrnou pamiatkou. Pripravená bude aj vernisáž výstavy Odkaz štúrovskej generácie o 14. hodine. Nasledovať bude hlavný bod programu – slávnostné odhalenie busty Štefana Marka Daxnera o 14.30 hodine v Aleji národných dejateľov na nádvorí. Následne sa zhromaždenie presunie v alegorickom sprievode mestom na Národný cintorín, kde delegácie z obcí pôvodu štúrovcov položia vence na ich hroby pri príležitosti dvojstého výročia ich narodenia.

## Deviaty ročník stretnutia Echa heligónky vo Valči

# Šťastná muzikantská trinásťka

Text a foto: Jaromír MERIAČ



Aktívni valčianski matičiari a obecná samospráva usporiadali už 9. ročník stretnutia heligónká-



rov, na ktorom sa predstavilo trinásť jednotlivcov a zoskupení. Potešil vyrovnaný pomer mladých talentova-

ných muzikantov a dospelých. V máji repertoár vyplnili piesne o láske. Talent účinkujúcich nabádal dobre

naladené obecenstvo k potlesku a prídavkom, ktorým bolo ťažko odolať. Vyvrcholením bola spoločná pieseň takmer všetkých účinkujúcich. Výborná nálada pokračovala aj pred kultúrnym domom. Viaceré už uložené heligónky muzikanti znovu vybrali z kufrov a opäť rozohrali. Účinkujúci, ale aj verejnosť si pochutnali na dobrom guláši a občerstvení. Spomienkou na „echo“ sú i CD nosiče niektorých účinkujúcich, ale tiež darčkové predmety a výstava paličkovanej čipky Viery Švecovej. Niektoré potešili výhercov v tombole. Zhovorčivé skupinky sa len ťažko, ale s dobrým pocitom rozchádzali do svojich domovov v nádeji na najbližšie stretnutie už v júni na podujatí Spieva naša rodina. Poďakovanie za organizáciu a prípravu patrí členom MO MS vo Valči s predsedom Jánom Lučanom, aj ostatným, ktorí priložili ruku k dielu.

## Zavarčania nezabúdajú na svojho rodáka Jozefa Karola VIKTORINA

# Plameň z iskry národného povedomia

Text a foto: Helena RUSNÁKOVÁ

V sobotu 21. mája 2022 sa obyvatelia obce Zavar zobudili do slávnostného rána v očakávaní podujatí, ktoré sa v tento deň konali v rámci pripomenutia dvojstého výročia narodenia ich významného rodáka Jozefa Karola VIKTORINA.

J. K. Viktorin sa v Zavare narodil 12. marca 1822. V jeho živote veľkú úlohu zohrával katolícky kňaz a literát Ján Palárik, ktorý v ňom prebudil iskru národného povedomia. Priateľstvo s Palárikom ho priviedlo k literárnej činnosti. Od roka 1845 prispieval do Orla Tatarského, kde uverejňoval recenzie rozličných diel, ale aj svoje vlastné úvahy a postrehy. V neskoršom období sa stal vydavateľom almanachov Concordia a Lipa. K jeho najvýznamnejším dielam patrí Gramatik der Slowakischen Sprache (Gramatika slovenského jazyka), Visegrad hajdan és most, Visegrad einst und jetzt a i. Spolupracoval aj so Slovanmi okolitých krajín. Veľkú ozvenu v živote zadunajských Slovákov nechal jeho pobyt vo Visegráde (Vyšehrad), kde prežil posledné obdobie svojho života. Zomrel 20. júla 1874 v Budíne.

Podujatie venované pamiatke Jozefa Karola Viktorina sa začalo svätou omšou v Kostole Narodenia Panny Márie. Ján Bederka, správca farnosti Zavar, počas svojho príhovoru priblížil účastníkom omše Viktorinov život a dielo a jeho prí-



Poslanci slovenského parlamentu, zástupcovia rodiska a matiční funkcionári pri slávnostnom akte odhalenia pamätnej tabule J. K. VIKTORINovi v jeho rodisku Zavare

nos nielen pre vtedajšiu spoločnosť, ale i pre nasledujúce generácie. Program potom pokračoval v Kultúrnom dome za účasti hostí-poslanec NR SR Romany Tabak, poslanka NR SR Miloša Svrčka, druhého podpredsedu MS Mareka Nemca, tajomníka pre informačnú

a mediánu oblasť Jána Semana, tajomníka Matice slovenskej Petra Švantnera, člena výboru MS Jozefa Schwarza, starostu obce Zavar Lukáša Sochora, riaditeľky ZŠ a MŠ v Zavare, správcu zavarkej farnosti, a v neposlednom rade predsedu Trnavského samosprávneho kraja



Jozefa Viskupiča –, z ktorých viacerí predniesli slávnostné príhovory. Podnetné bolo najmä vystúpenie veľkého Viktorinového obdivovateľa Jozefa Schwarza, ktorý okrem iného pripomenul konštatovanie biskupa P. Hnilicu, že takmer všetky slovenské politické a literárne časopisy boli založené za Viktorinovej účasti a práve on nabádal, ba doslova donútil niektorých štúrovcov (Hurban, Kalinčiak, Pauliny-Tóth, Sládkovič a iných), aby literárne tvorili...

V kultúrnom programe sálu znela hudba 19. storočia, obdobia, keď žili a tvorili významní synovia nášho národa, ku ktorým patril aj J. K. Viktorin. Súčasťou programu boli aj scény z jeho života v podaní žiakov ZŠ Zavar a členov divadelného odboru Matice slovenskej a Mladej Matice.

Hlavným bodom zavarského programu bolo odhalenie pamätnej tabule J. K. Viktorinovi. Po slávnostnom akte si účastníci podujatia prezreli Izbu ľudových tradícií. Všetci zúčastnení vyjadrili vieru, že na tohto húževnatého štúrovca a na jeho dobu budú hrdé i nasledovné generácie.

## MATIČNÉ DEPEŠE

### ŠTEFÁNIK MEDZI NAMI

Dom Matice slovenskej v Košiciach spolu s MO MS Košice-Sever si 6. mája pripomenuli generála M. R. Štefánika pri príležitosti 103. výročia jeho tragického úmrtia. Podujatie sa uskutočnilo pri pamätníku venovanom M. R. Štefánikovi a T. G. Masarykovi na križovatke ulíc Štefánikova a Masarykova. Tento spoločný pamätník osobnostiam našej novodobej českej a slovenskej histórie odhalili v roku 2004.

### NEOBYČAJNÝ ZÁŽITOK

Dom Matice slovenskej v Komárne pripravil pre štyridsiatich matičiarov a seniorov zo Sučian nevšedný zážitok, na ktorom má počas celodenného programu zásluhu najmä Jozef Černek a jeho tím spolupracovníkov a účinkujúcich. Poznávanie mesta na Dunaji sa začalo pre hostí z Turca prehliadkou tamojšej pevnosti, výletom vláčikom do Komáromu, prehliadkou Baziliky sv. Ondreja a Námestia Európy. Zlatým klincom či povestnou čerešničkou na torte bol pre Sučancov folklórny muzikál Helenka v podaní matičného súboru Slovenskí rebeli, za čo do Komárna posielajú úprimné poďakovanie.

### Z DÚBRAVKY DO MARTINA

MO MS v bratislavskej Dúbravke zorganizoval 19. mája vlastivedný zájazd s vybranými žiakmi 8. a 9. ročníkov ZŠ na uliciach Nejedlého, Pri kríži a Sokolíkova po kultúrnych a prírodných pamiatkach s cieľom v Martine. Už po ceste ich zaujal Vapeč, Beckov, pútnické miesto Budkov, Vršatecké bralo, Manínska tiesňava, Považský hrad... V matičnom ústredí privítal návštevníkov kulturolog a historik Pavol Parenička, ktorý im plasticky predstavil minulosť aj súčasnosť národnej ustanovizne. Hlboký zážitok umocnila aj návšteva Národného cintorína a pútavý výklad sprievodkyne na miestach večného odpočinku slovenských veľikánov.

### VENCE VĎAKY

Mesto Lučenec a tamojší MO MS zorganizovali 22. mája turistickú prechádzku v mestských lesoch k pamätníkom Za vlasť, Padlým u Lučenca, altánku Ladovo a k hrobu Jozefa Bednára, českého vojaka, ktorý tu zahynul v roku 1919 počas bojov s maďarskou Červenou armádou. Zástupcovia mesta, členovia MS a Mladej Matice tu položili vence vďaky. Historické udalosti spojené s pamätnými miestami priblížila vo výklade Ľudmila Lacová z MO MS. Na podujatí sa zúčastnili aj viceprimátor Pavol Baculík a Ľudmila Melicherová, účastníčka LOH 1988 v Soule v maratone žien.

### SPIŠSKÝ JERUZALEM

Počas uplynulého víkendy od piatka 27. mája do nedele 29. mája sa pre záujemcov otvorila bohatá história a jedinečné prírodné danosti na 9. ročníku duchovno-kultúrneho festivalu Dni Spišského Jeruzalema, ktorý bol tentoraz zameraný na naplnenie ducha projektu pápeža Františka Rok rodiny Amoris Laetitia.

### ČERMÁNSKE ČERVENÉ

Čermánske červené jubilovalo. Už po desiatykrát v Nitre hodnotili najlepšie vína uplynulej sezóny. Oblúbené podujatie Čermánske červené, organizované mestom Nitra, výborom mestskej časti č. 3 Nitra-Čermán a Domom Matice slovenskej v Nitre, po vynechaných dvoch ročníkoch opäť otvorilo dvere verejnej degustácii vín z troch známych nitrianskych vinárskych lokalít – úpätie Zobora, Stračí vrch a Čermán.

Pripravil Emil SEMANCO



## OČAMI MATIČIARA

Predseda Matice slovenskej Marián Gešper ocenil vedomosti žiakov ZŠ Bernolákova vo Vranove nad Topľou počas interaktívnej prednášky o štúrovcach. Žiakov odmenil za ich aktivitu peknými knihami z Vydavateľstva MS.

„Bol som naozaj milo prekvapený nielen záujmom, ale aj znalosťami a aktivitou žiakov tejto základnej školy. Prednášku o známych i neprávom zabudnutých štúrovcach som poňal interaktívne a tento spôsob sa oplatil. Žiaci diskutovali, pýtali sa, vyjadrovali svoj názor. To je dôkaz, že deti a mladá generácia majú záujem o slovenské národné dejiny, len

## O štúrovcach vo Vranove

im treba venovať priestor na ich hlbšie pochopenie,“ povedal predseda MS Marián Gešper, ktorý v rámci aktuálneho Roka odkazu štúrovcov 2022 a dvojstého výročia narodenia viacerých významných príslušníkov štúroveckej generácie navštívil už niekoľko škôl. „Štúrovci, ale aj ďalšie slovenské či maťičné osobnosti sú skutočným vzorom pre naše mladé pokolenie. Som rád, že žiaci vnímali prednášku aj cez tento aspekt, teda že štúrovci neznamenajú pre nich len pár strán v učebnici dejepisu,“ dodal predseda ustanovizne.

Základná škola Bernolákova vo Vranove nad Topľou pestuje u svojich žiakov národné povedomie najmä na hodinách slovenského jazyka a dejepisu. Z tejto školy sa aj viacerí z nich umiestnili na popredných priečkach tridsiateho ročníka súťaže Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko v Nových Zámkoch. Interaktívnu prednášku predsedu MS ocenili učitelia ako inú, prínosnú formu upevňovania poznania slovenských dejín, kultúry, ale i vzťahu k národným tradíciám. Pozitívne vnímali aj osobné odovzdanie knižnej odmeny žiakom za ich aktivitu, a to za prítomnosti riaditeľa školy Mareka Cerulu. „Takéto gesto predsedu Matice slovenskej je určite motivačiou pre našich žiakov a povzbudením do ich ďalšieho vzdelávania a poznávania národnej minulosti,“ uviedli predstavitelia ZŠ Bernolákova.

Veronika GRZNÁROVÁ

Mikulášska slávnosť vyhlásenia Žiadostí slovenského národa  
Zlatý zápis do dejín slovenského národa

Text a foto: Peter VRLÍK



Druhý podpredseda Matice slovenskej a riaditeľ Domu MS v Liptovskom Mikuláši Marek NEMEC počas slávnostného aktu kladenia vencov k pamätníku Žiadostí slovenského národa

Mikulášski matičiari a spolu s nimi široká verejnosť si v minulých dňoch pripomenuli 174. výročie vyhlásenia Žiadostí slovenského národa. Táto udalosť je zapísaná zlatými písmenami do slovenských dejín. Po prvý raz sa takto verejne deklaroval slovenský národ a vystúpil so svojimi oprávnenými požiadavkami. Je len na škodu, že doteraz tento deň nebol vyhlásený aspoň za pamätný deň. Pri pamätníku v Liptovskej Ondrašo-

vej sa v sobotu 14. mája 2022 stretli predstavitelia mesta Liptovský Mikuláš, vedúci činovníci Matice slovenskej a obyvatelia mesta, aby si túto významnú dejinnú udalosť pripomenuli. Hymnu Slovenskej republiky zaspieval matičný spevokol Senior spoločne s piesňou Hoj, vlast' moja. Po tomto úvodnom vystúpení sa pred pamätník postavili tri historické postavy: Štefan Marko Daxner (Jozef Sálus), Janko Francisci (Peter Vrlík) a Michal

Miloslav Hodža (Milan Stromko). Jozef Sálus priblížil udalosť pred 174 rokov a privítal vzácných hosťoposlanca NR SR a primátora mesta Jána Blháča a viceprimátora mesta Rudolfa Urbanoviča a Ľuboša Triznu. Maticu slovenskú na slávnosti zastupoval druhý podpredseda MS a zároveň riaditeľ Domu MS v Liptovskom Mikuláši Marek Nemeč a predseda MO MS Ferdinand Chovanec. Janko Francisci, stvárnený P. Vrlíkom, prečítal znenie Žiadostí slovenského národa. Tento politický program obsahoval štrnásť požiadaviek, medzi ktoré patrili: sloboda tlače, sloboda zhromažďovania, používanie slovenského jazyka v školách a vo verejnej správe, vlastný slovenský snem, vlastné slovenské školy všetkých typov (základné, stredné, vysoké), vlastné velenie nad národnými gardami, vlastnú národnú zástavu, navrátenie majetkov občanom, ktorým boli odňaté zemepánmi, ale aj výzvu na oslobodenie básnika Janka Kráľa a jeho druha Janka Rotaridesa, ktorí práve boli vo väzení. Michal Miloslav Hodža, ktorého predstavoval Milan Stromko, predniesol Kráľovu báseň Slovo. Za zvukov piesne Slovensko, krásna zem spomínaní funkcionári položili vence k pamätníku. Na záver slávnostného podujatia zaznela matičná hymna Kto za pravdu horí.

Tvorba básnika Janka Kráľa je v Zlatých Moravciach stále prítomná  
Vecné ceny a zájazd pre víťazov

Veronika BILICOVÁ, Dom MS v Nitre

Uplynulý mesiac rezonovalo meno štúrovca Janka Kráľa na viacerých podujatiach. Dvojsté výročie jeho narodenia si v apríli pripomenuli tak spisovateľov rodny Liptovský Mikuláš, ako aj mesto Zlaté Moravce, kde Kráľ prežil najväčšiu časť života a naposledy vydychol.



V pôsobisku štúrovského romantického básnika Janka Kráľa v Zlatých Moravciach matičiari už po štvrtý raz pripravili súťaž v prednese jeho literárnych textov a pôvodne dve kategórie pre žiakov a stredoškôlkov tentoraz rozšírili aj na súťažné vystúpenia dospelých.

Dom Matice slovenskej v Nitre sa po štvrtý raz stal súčasťou regionálnej súťaže v prednese poézie a prózy Janka Kráľa, ktorej vyhlásiteľom, zakladateľom a hlavným organizátorom je MO MS v Zlatých Moravciach. Výraznú pomocnú ruku pri jej príprave podáva každoročne mesto Zlaté Moravce, MS KŠ Zlaté Moravce a tamojšia mestská

knihnica. Podujatie sa uskutočnilo 24. apríla v deň narodenia Janka Kráľa, keď si spomienkovou slávnosťou toto básnikovo významné jubileum pripomenulo mesto Zlaté Moravce.

O stupienky víťazov sa tentoraz usilovalo dvadsaťšesť recitátorov, ktorí porovnaní s predchádzajúcimi rokmi zlepšili aktívny kontakt

s publikom, ale aj celkovú kvalitu prednesu. Pochtu byť predsedníčkou hodnotiacej poroty mala riaditeľka D MS Veronika Bilicová, ktorej sekundovali Klaudia Ivanovičová, predsedníčka MO MS, a Dagmar Chrenková, vedúca oddelenia školstva a sociálnych vecí mesta. Prekvapila aj netradične početná účasť mužského zastúpenia v súťaži. Prínosom bola prítomnosť spisovateľa Miroslava Piusa, ktorý vyzdvihol myšlienku súťaže a obohatil ju o cenné rady.

Dve stabilné súťažné kategórie rozšírila kategória dospelých nad 25 rokov, ktorá vytvára priestor na prirodzený medzigeneračný dialóg. Na tohtoročných víťazov popri vecných odmenách čakal aj zaujímavý zájazd do Banskej Štiavnice, kde v zážitkovom dome Banka lásky spoznali príbeh ďalšieho štúrovca Andreja Sládkoviča, zakladajúceho člena Matice slovenskej. Vavríny víťazov v I. kategórii súťažiacich do 15 rokov pripádli Tadeášovi Ondrejovi zo ZŠ sv. Dom Bosca, v II. kategórii (15 – 25 rokov) Kristine Šutorovej z Gymnázia J. Kráľa a v III. kategórii (nad 25 rokov) Darine Turčániovej.

## ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 9/2022 sme sa pýtali, aká rieka preteká Pieninami? Správne odpovedali tí, čo napísali, že týmto národným parkom preteká rieka Dunajec. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Pavol Chrenko, Adamovské Kochanovce; Jana Kuková, Bojnice; Mária Tomášová, Košice.

• Ako sa nazývalo zariadenie, ktorým sa pomocou konského záprahu alebo volmi čerpala kedy si v Solivare pri Prešove soľanka v kožených mechoch z niekdajšej zatopenej bane na kamennú soľ?

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty, ktoré nájdete v tiráži týchto novin aj elektronicky našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do vyjdenia ďalšieho čísla SNN.

(se)

## PRIPOMÍNAME SI

5. júna

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel herec, spevák, komik, režisér, moderátor a zabávač Ivan Krajčíček (1940–1997); ako všestranný umelec pracoval aj ako divadelný a televízny režisér, na začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia vymyslel a moderoval úspešnú pesničkú súťaž Repete

6. júna

– pred piatimi rokmi zomrel sochár, maliar, grafik, pedagóg a organizátor aktivít alternatívnej umeleckej scény v období socializmu Jozef Jančík (1937–2017); autor mnohých najmä monumentálnych figurálnych reliéfov a plastík vo verejnom priestore, niektorými teoretikmi je radený aj k postmoderným autorom

7. júna

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodila herečka Mária Kráľovičová (1927); odohrala vyše štyristo divadelných, filmových a televíznych postáv a ešte dvojnásobok v rozhlase, je prvou slovenskou televíznou herečkou a prvou recitátorkou, ktorá slovenskú poéziu prezentovala v recitáloch na troch kontinentoch

8. júna

– pred štyridsiatimi rokmi zomrel herec Ivan Mistrík (1935–1982); ako herec vytvoril v televízii asi sto postáv, nezabudnuteľné sú jeho filmy Šťastie príde v nedeľu (1968), Medená veža (1970), Orlie pierko (1971), Tušenie (1982) a mnohé ďalšie

9. júna

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil politik Pavol Hrušovský (1952), bývalý predseda NR SR (2002–2006, 2011–2012) a bývalý predseda KDH (2000–2009)

10. júna

– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil maďarsko-slovensko-španielsky futbalista Ladislav Kubala (1927–2002); jedna z najväčších postáv svetového futbalu v päťdesiatych rokoch minulého storočia, dvadsať rokov ústredná postava FC Barcelona, ktorá získala štyri tituly a päťkrát vyhrala Španielsky pohár

12. júna

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel básnik a prekladateľ Ctibor Štítnický (1922–2002); pracoval vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ, v redakcii časopisu Kultúrny život, bol riaditeľom Československého filmu v Bratislave či pracovníkom Slovenskej knihy

16. júna

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil fotograf Tibor Huszár (1952–2013); preslávil ho fotky Cigánov, vzbúrených väzňov, New Yorku či drevených kostolíkov, bol vášnivo zaujatý dokumentárnou fotografiou, vydal publikácie Cigáni, Portréty, Koloman Sokol, Návrat späť, Na krídlach večnosti, Réte Reca a ďalšie

– pred pätnástimi rokmi zomrel architekt Viktor Uhliarik (1922–2007); významný slovenský architekt 20. storočia, ako architekt sa špecializoval na problematiku navrhovania zdravotníckych a kúpeľných stavieb

Ludovít KUSAL